(2023) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 493: 2023 ਆਈ ਐਨ ਐਸ ਸੀ 517

ਦਿੱਲੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ

ਬਨਾਮ

ਭਾਰਤ ਸੰਘ

(ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2357 ਆਫ਼ 2017)

ਮਈ 11, 2023

(ਡਾ. ਧਨੰਜੇਯ ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂਡ, ਮੁੱਖ ਜੱਜ, ਜੱਜ ਐਮ. ਆਰ. ਸ਼ਾਹ, ਜੱਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੁਰਾਰੀ, ਜੱਜ ਹਿਮਾ ਕੋਹਲੀ ਅਤੇ ਜੱਜ ਪੈਮਿਡਿਘੰਟਮ ਸ੍ਰੀ ਨਰਸਿਮਾ)

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ: ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ — ਸੂਚੀ II, ਇੰਦਰਾਜ 41 – ਅਨੁਛੇਦ 239 ਉਉ (3(ਉ)) — ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ — ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਪਰ ਕੰਟਰੋਲ — ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵੰਡ — ਆਈਏਐਸ (ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ, 1954 — ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ (ਕੈਡਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ) ਨਿਯਮ, 1955 — ਨਿਯਮ 2 (ਏ) — ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ 1972 — ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਮਿਤੀ 21 ਮਈ 2015 ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ "ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ", "ਪੁਲਿਸ" ਅਤੇ "ਜਮੀਨ" ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਤੇ ਵੀ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨਗੇ — ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ — ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਮਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ" — ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ – ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਇਆ – ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ: ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸਾਂਝੇ ਕੈਡਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ

‘‘ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ’’ ਦਾ ਹਵਾਲਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਐਨਸੀਟੀਡੀ) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ - ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਖਾਸ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ - ਇਹ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸੀਮਾਬੱਧ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ - ਇਸ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ (ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ) ਦਾ ‘‘ਸੇਵਾਵਾਂ’’ ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ ਜੋ ਇਸਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ - ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ - ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ‘‘ਸੇਵਾਵਾਂ’’ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ – ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ‘‘ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ’’, ‘‘ਪੁਲਿਸ’’, ਅਤੇ ‘‘ਜ਼ਮੀਨ’’ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ - ਪਰੰਤੂ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਖੇਤਰ ਦੇ ਦੈਨਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ, ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣਗੇ - ਉਸ ਅਧੀਨ ਅਫਸਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਤੀ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ - ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉਪ–ਰਾਜਪਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਮਦਦ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਹਨ ਜੋ ਮਾਮਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ - ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਕੋਲ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਅਧੀਨ ‘‘ਸੇਵਾਵਾਂ’’ (‘‘ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ’’, ‘‘ਪੁਲਿਸ’’, ਅਤੇ ‘‘ਜ਼ਮੀਨ’’ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਉਪ– ਰਾਜਪਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਹੋਣਗੇ - ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਹਵਾਲੇ

ਵਿੱਚ (''ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ'', ''ਪੁਲਿਸ'', ਅਤੇ ''ਜ਼ਮੀਨ'' ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਸਬੰਧਤ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ: ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ, 239ਉਉ(3(ਅ)) ਅਤੇ 239ਉਉ(7) – ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ'' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ - ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ: ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3(ਅ)) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(7) ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ) ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਵੱਖਰੀਆਂ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਇਹ ਕਥਨ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ'' ਦੀ ਇੱਕ ਸੀਮਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ - ਇਸ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਐਨਸੀਟੀਡੀ) ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਭਾਵ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸਦੇ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ - ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ'' ਦੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸਮਵਰਤਕ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ - ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ – ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ''ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ'' ਦਾ ਕਥਨ – ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ: ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ''ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ'' ਦਾ ਕਥਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਐਨਸੀਟੀਡੀ) ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਸੀਮਿਤ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ – ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਘਵਾਦ – ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ: ਸਾਡੇ ਸੰਘਵਾਦ ਦਾ ਮਾਡਲ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ – ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਐਨਸੀਟੀਡੀ) ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਹੈ – ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ – ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਘਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ – ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਜੋ ਕਿ ਵਿਲੱਖਣ ਸੰਘੀ ਮਾਡਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ – ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਘੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ – ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਸੰਘ ਦੀ ਇਕਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ''ਰਾਜ'' ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਵਿਆਖਿਆ – ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ: ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਉਂਦੀ ਹੈ – ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਛਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਉਮੀਦਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ – ''ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ'' ਸਿਰਫ ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ – ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਵਜ਼ਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ: ਭਾਗ XIV – ਅਨੁਛੇਦ 308 ਅਤੇ 367 – ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ, 1897 – ਧਾਰਾ 3(58) – ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ – ਰਾਜ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ – ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੀ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ – ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ: ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3(58) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 367(1) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਦੇ ਭਾਵ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਨਾ ਹੋਵੇ – ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ

ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰੇ – ਇਸਦੇ ਉਲਟ ''ਰਾਜ'' ਦੀ ਸੰਮਿਲਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 3(58) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਕੰਮ ਯੋਗ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ।

ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ – ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਸ਼ਾਸਨ ਬਣਾਵਟ ਵਾਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਇਕਸਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ – ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ – ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਐਨਸੀਟੀਡੀ) – ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ: ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ – ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ – ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ – ਸੂਚੀ I ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ – ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਐਨਸੀਟੀਡੀ) – ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ – ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ: ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸਦੇ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ – ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਘ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ।

ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ – ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਐਨਸੀਟੀਡੀ) – ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਉਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ – ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ:

ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਉਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ II ਦਾ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਕਿਉਂਕਿ: (i) ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ 1897 ਦੀ ਧਾਰਾ 3(58) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਸ਼ਬਦ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ – ਇਸ ਲਈ ਭਾਗ XIV ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ (ii) ਅਨੁਛੇਦ 309 ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ-ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਉਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਉਚਿਤ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ – ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਛੇਦ 309 ਅਤੇ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ, ਸੂਚੀ II, ਇੰਦਰਾਜ 41.

ਰੈਫਰੈਂਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ: 1.1 ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦਾ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਉਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ''ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ'', ''ਪੁਲਿਸ'', ਅਤੇ ''ਜ਼ਮੀਨ'' ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰੰਤੂ, ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਖੇਤਰ ਦੇ ਦੈਨਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ, ਉਹ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨਾਲ ਰਹੇਗੀ। ਉਸ ਅਧੀਨ ਅਫਸਰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਤੀ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਆਲ-ਇੰਡੀਆ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ-ਕੈਡਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਰਗੀ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੀ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। (ਪੈਰਾ 160)

1.2 ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ (ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ, 1954 ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ, ਜੋ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਨਿਯਮ 2(ਓ) 'ਕੈਡਰ ਅਫਸਰ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਨਿਯਮ 2(ਅ) 'ਕੈਡਰ ਪੋਸਟ' ਨੂੰ ਉਹ ਪੋਸਟ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ (ਕੈਡਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਨਿਰਧਾਰਤੀ) ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ, 1955 ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਕੈਡਰ ਦੇ ਮੱਦ । ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੈ। ਨਿਯਮ 2(ਏ) 'ਰਾਜ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਇੱਕ ਰਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ

ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 2(ਸ) 'ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ' ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ 1972 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1972 ਦੇ ਨਿਯਮ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੂਹ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ 'ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ' ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਈ.ਏ.ਐਸ. (ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ 1954 ਦਾ ਨਿਯਮ 3 ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੂਹ ਲਈ ਕੈਡਰਾਂ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ 'ਇੱਕ ਰਾਜ ਕੈਡਰ' ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, 'ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ' ਵਜੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 5 ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੈਡਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਡਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 5(1) ਅਨੁਸਾਰ, ਕੈਡਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਡਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਿਯਮ 7 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੈਡਰ ਪੋਸਟਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬੋਰਡ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ — 'ਇੱਕ ਰਾਜ ਕੈਡਰ' ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ, ਅਤੇ ਨਿਯਮ 2(ਸ) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ 'ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ' ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ। ਨਿਯਮ 11ਉ ਅਧੀਨ ਉਸ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮ 7 (ਅਤੇ ਹੋਰ ਉੱਲੇਖਿਤ ਨਿਯਮਾਂ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘਟਕ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਯਮ 2, 7, ਅਤੇ 11ਉ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਪੜਨ ਤੇ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕੈਡਰ ਅਤੇ ਘਟਕ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤੀਆਂ ਉਸ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਅਰਥਾਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ। ਸਾਡੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਦਾ ਮਤਲਬ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। (ਪੈਰਾ 161)

1.3 ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਅਤੇ 2018 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਮਦਦ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਚੂੰਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' (ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ, ਪੁਲਿਸ,

ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡ ਕੇ) ਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦ ਹੋਣਾ ਪਏਗਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ (ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ, ਪੁਲਿਸ, ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ)। ਇਸ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਲਈ ਸੰਬੰਧਤ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। (ਪੈਰਾ 162)

2. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: (ੳ) ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚੇ ਵਾਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਕਰੂਪ ਵਰਗ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ; (ਅ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸਥਿਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀ ਹੈ; (ੲ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਉਹਨਾਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਛੱਡੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੂਚੀ I ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ੳ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਸ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਇਸਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ; (ਹ) ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਕੇਵਲ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; (ਕ) ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਘ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ; (ਖ) ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾਲੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸਮਵਰਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ

ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਗ) ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ; ਅਤੇ (ਘ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਉੱਤੇ ਕਿਉਂਕਿ (i) ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ 1897 ਦੀ ਧਾਰਾ 3(58) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਰਾਜ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਗ XIV ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ (ii) ਅਨੁਛੇਦ 309 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ-ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੀ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖ਼ਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। (ਪੈਰਾ 164)

ਸ਼ਿਵ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਵੀ.ਵੀ. ਗਿਰੀ AIR 1970 SC 2097 : (1971) 2 SCR 197 – ਇਸਨੂੰ ਗਲਤ ਫੈਸਲਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ।

ਐਨ.ਡੀ.ਐਮ.ਸੀ. ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ 1997 (7) SCC 339 : (1996) 10 Suppl. SCR 472; ਐਸ.ਆਰ. ਬੋਮਈ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1994) 3 SCC 1 : (1994) 2 SCR 644– ਇਸਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਡਵਾਂਸ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਬਨਾਮ ਗੁਰੂਦਾਸਮੱਲ (1970) 1 SCC 633 : (1970) 3 SCR 881; ਟੀ. ਐਮ. ਕਾਨੀਅਨ ਬਨਾਮ ਸੀ. ਆਈ. ਟੀ. (1968) 2 SCR 103; ਰਾਜਿੰਦਰ ਦਿਵਾਨ ਬਨਾਮ ਪਰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਰਾਨੀਬਾਲਾ (2019) 17 SCR 1089; ਆਰ. ਐਸ. ਨਾਇਕ ਬਨਾਮ ਏ. ਆਰ. ਅੰਤੁਲੇ (1984) 2 SCC 183 : (1984) 2 SCR 495; ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ (1976) 3 SCC 473 : (1976) Suppl. SCR 166 – ਇਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਆਈ. ਕੇ. ਸਕਸੇਨਾ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (1976) 4 SCC 750 : (1976) 3 SCR 237; ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਤੁਲਸੀ ਰਾਮ ਪਟੇਲ (1985) 3 SCC 398 : (1985) 2 Suppl. SCR 131;

ਕਰਿਸ਼ਨਾ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ (2017) 3 SCC 1 : (2017) 5 SCR 160; ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ (2010) 6 SCC 113 : (2010) 4 SCR 1105; ਜੈਪੁਰ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਬਨਾਮ ਦੌਲਤ ਮੱਲ ਜੈਨ (1997) 1 SCC 35 (1996) 6 Suppl. SCR 584; ਐਸ. ਕੇ. ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਕੇ. ਪੀ. ਜੈਨ (1979) 3 SCC 54 : (1979) 2 SCR 1184; ਇਛਾਪੁਰ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਿਟਡ ਬਨਾਮ ਕੰਪੀਟੈਂਟ ਅਥਾਰਿਟੀ, ਆਇਲ ਐਂਡ ਨੈਚੁਰਲ ਗੈਸ ਕਮਿਸ਼ਨ (1997) 2 SCC 42 : (1996) 10 Suppl. SCR 416; ਰਤਨਾਪਰੂਵਾ ਦੇਵੀ ਬਨਾਮ ਓੜੀਸਾ ਰਾਜ (1964) 6 SCR 301; ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਜਧਿਰਾਜ ਸਰ ਕਮੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ (1952) SCR 889; ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਚੰਨਣ ਮਲ (1977) 1 SCC 340 : (1976) 3 SCR 688; ਏ. ਬੀ. ਕਰਿਸ਼ਨਾ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (1998) 3 SCC 495 : (1998) 1 SCR 157; ਬੀ. ਐਸ. ਵਡੇਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1968) 3 SCR 575 ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਮਨ ਲਾਅ ਕੇਸ਼ਵ ਲਾਲ (1980) 4 SCC 653 : (1981) 1 SCR 144 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇਸ ਲਾਅ ਰੈਫਰੈਂਸ

(1976) Suppl. SCR 166	ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 8(ਕ)
(1970) 3 SCR 881	ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 54
(1971) 2 SCR 197	ਗਲਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 56
(1968) 2 SCR 103	ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 59
(1996) 10 Suppl. SCR 472	ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 60
(2019) 17 SCR 1089	ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 66
(1994) 2 SCR 644	ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 74
(1985) 2 Suppl. SCR 131	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 102
(2017) 5 SCR 160	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 102
(2010) 4 SCR 1105	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 102
(1996) 6 Suppl. SCR 586	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 104

(1984) 2 SCR 495	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 119
(1979) 2 SCR 1184	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 132
(1996) 10 Suppl. SCR 416	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 132
(1964) 6 SCR 301	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 132
(1952) SCR 889	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 139
(1976) 3 SCR 688	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 140
(1998) 1 SCR 157	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 141
(1968) 3 SCR 575	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 141
(1981) 1 SCR 144	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 149
(1976) 3 SCR 237	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 158

ਸਿਵਲ ਐਪੀਲੇਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2357 ਆਫ਼ 2017.

ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 5888 ਆਫ਼ 2015 ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 04.08.2016 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ।

ਡਾ. ਏ.ਐਮ. ਸਿੰਘਵੀ, ਰਾਹੁਲ ਮਹਿਰਾ, ਡਾ. ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਮਨੂ ਸਿੰਘਵੀ, ਰਾਹੁਲ ਮਹਿਰਾ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ਼ਾਦਾਨ ਫਰਾਸਤ, ਚਿਰਾਗ ਐਮ. ਸ਼ਰੋਫ਼, ਪ੍ਰਤੀਕ ਚੱਢਾ, ਚੈਤਨਯ ਗੋਸੈਨ, ਆਨੰਦ ਥੁੰਬਾਯਿਲ, ਸ਼ੈਲੇਂਦਰ ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਸੁਸ਼ਾਂਤ ਮਹਿਰਾ, ਸ਼ਾਦਾਨ ਫ਼ਰਾਸਤ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਚੱਢਾ, ਅਮਿਤ ਭੰਡਾਰੀ, ਗੌਤਮ ਭਾਟੀਆ, ਸ਼ੌਰਿਆ ਦਾਸਗੁਪਤਾ, ਮਿਸ ਧ੍ਰਿਸ਼ੀਕਾ ਜੈਨ, ਅਮਨ ਨਕਵੀ, ਸਿੱਧਾਰਥ ਸੀਮ, ਮਿਸ ਆਸ਼ਿਮਾ, ਮਿਸ ਮ੍ਰੇਗਾਂਕਾ ਕੁਕਰੇਜਾ, ਸ਼ਾਦਾਨ ਫ਼ਰਾਸਤ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਐਸ. ਜੀ. ਸੰਜੇ ਜੈਨ, ਏ. ਐਸ. ਜੀ. ਆਰ. ਬਾਲਾਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਰਜਤ ਨੈਯਰ, ਕਾਨੂੰ ਅਗਰਵਾਲ, ਸੌਰਭ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਪਦਮੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਅਰਕਾਜ ਕੁਮਾਰ, ਮਿਸ ਤਾਨਿਆ ਅਗਰਵਾਲ, ਗੌਰੰਗ ਭੂਸ਼ਨ, ਮਿਸ ਹਰਸ਼ਿਤਾ ਸੁਖੀਜਾ, ਸ਼ਿਵਮ ਸ਼ੁਕਲਾ, ਨਕੁਲ ਰਾਏ, ਮਿਸ ਆਸ਼ਿਮਾ ਗੁਪਤਾ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਗਗਨ ਗੁਪਤਾ, ਕੇ. ਆਰ. ਸਸੀਪ੍ਰਭੂ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਉਤਰਵਾਦੀ ਲਈ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਡਾ. ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ ਚੰਦਰਾਚੂਡ, ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਵੱਲੋਂ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ੳ. ਹਵਾਲਾ 4*
ਅ. ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ 11*
ੲ. ਅਨੁਚੱਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ: 2018 ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਦਾ ਫੈਸਲਾ 15*
(ੳ) ਦਿੱਲੀ: ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਮਾਡਲ 15*
(ਅ) ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ 19*
(ੲ) ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ'' 23*
ਸ. ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ 'ਸ਼੍ਰੇਣੀ' 30*
ਹ. ਸਥਾਨਕ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣਾ 35*
ਕ. ''ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ'' ਦੀ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਵਿਆਖਿਆ 38*
ਖ. ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ'': ਇੱਕ ਸੀਮਾ 47*
ਗ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਕਤਾਰਤਮਕ ਨਹੀਂ ਹੈ 50*
ਘ. ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ 56*
ਙ. ਤਿਹਰੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ: ਕੈਬਿਨੇਟ ਫਾਰਮ ਆਫ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ 68*
(ੳ) ਆਧੁਨਿਕ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 68*
(ਅ) ਵੈਸਟਮਿੰਸਟਰ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ 69*
(ੲ) ਫੈਡਰਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ 73*
ਚ. ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ 75*
ਛ. ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਭਾਗ XIV ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ 80*
(ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ''ਰਾਜ'' ਦਾ ਅਰਥ 80*

(ਅ) 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਗਏ ਮਾਮਲੇ 87*
(ਏ) ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 89*
ਜ. ਇੰਦਰਾਜ 41 ਉੱਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਵੱਲੋਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 93*
ਝ. "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. 99*
ਞ. ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ 103*

ਉ. ਰੈਫਰੈਂਸ

1. ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਇਹ ਕੇਸ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੇਮੇਲ ਸੰਘੀ ਮਾਡਲ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਾਲੇ ਤਾਕਤ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਮਸਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ[1] ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਿਸ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ: ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਸਰਕਾਰ[2] ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ। ਇਹ ਸਵਾਲ 21 ਮਈ 2015 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ[3] ਦੇ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲਾ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ:

> "...ਅਨੁਛੇਦ 239 ਅਤੇ 239ਉਉ ਦੇ ਖੰਡ (3) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡ (ਉ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ –
>
> ਉਸਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ 'ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ', 'ਪੁਲਿਸ', 'ਜ਼ਮੀਨ' ਅਤੇ 'ਸੇਵਾਵਾਂ' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਹਨ।
>
> ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ, ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ, 'ਸੇਵਾਵਾਂ' ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਲੱਗੇ।

1 "ਐਨਸੀਟੀਡੀ"

2। "ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ"

3। "2015 ਅਧਿਸੂਚਨਾ"

ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ 'ਸੇਵਾਵਾਂ' ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨਗੇ, 'ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ', 'ਪੁਲਿਸ', ਅਤੇ 'ਜ਼ਮੀਨ' ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

2. 'ਸੇਵਾਵਾਂ' ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। 2015 ਦਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਨੂੰ, ਜਿਸਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ''ਰਾਜ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ; ਰਾਜ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ'' ਹੈ, ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਜ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ:

> ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੈਡਰ ਦਿੱਲੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਅੰਡਾਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਦ੍ਵੀਪ ਸਮੂਹ, ਲੱਕਸ਼ਦੀਪ, ਦਮਨ ਅਤੇ ਦੀਵ, ਦਾਦਰਾ ਅਤੇ ਨਗਰ ਹਵੇਲੀ, ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਅਤੇ ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਗੋਵਾ ਅਤੇ ਮਿਜ਼ੋਰਾਮ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਪਰਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੈਨਿਕਸ ਅਤੇ ਡੈਨਿਪਸ ਵੀ ਦਮਨ ਅਤੇ ਦੀਵ, ਦਾਦਰਾ ਨਗਰ ਹਵੇਲੀ, ਅੰਡਾਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਦ੍ਵੀਪ ਸਮੂਹ, ਲੱਕਸ਼ਦੀਪ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਸਮੇਤ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਜਰੂਰਤਾਂ ਲਈ ਕਾਮਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਕੋਲ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਜ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
>
> ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2 ਅਤੇ 18 'ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ', 'ਪੁਲਿਸ' ਅਤੇ 'ਜ਼ਮੀਨ' ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ

64, 65 ਅਤੇ 66 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2 ਅਤੇ 18 ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ. ਸੀ. ਟੀ. ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਹ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਭਾਵ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਕੋਲ ਹੈ।

3. ਉਪਰੋਕਤ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਸੇਵਾਵਾਂ' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਮਲੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।[4] ਅਪੀਲ ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੋ "ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਮਸਲਾ 15 ਫਰਵਰੀ 2017 ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ।

4. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

"239ਉਉ. ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ।—

(1) ਸੰਵਿਧਾਨ (ਉਨਤਰਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1991 ਦੇ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ) ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਨੂੰ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(2)(ਓ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

(ਅ) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਆਰਕਸ਼ਿਤ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਖੇਤਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣਾ (ਇਸ ਵੰਡ ਦੇ ਆਧਾਰ ਸਮੇਤ) ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ

4 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ("ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਜਮੈਂਟ"), (2016) 232 ਡੀਐਲਟੀ 196.

ਕਾਰਜ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

(ਏ) ਅਨੁਛੇਦ 324 ਤੋਂ 327 ਅਤੇ 329 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਰਾਜ, ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 326 ਅਤੇ 329 ਵਿੱਚ ''ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ'' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(3)(ਓ) ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਲਈ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸਮਵਰਤਕ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਮੁੱਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਣ, ਸਿਵਾਏ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2 ਅਤੇ 18 ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 64, 65 ਅਤੇ 66 ਦੇ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਿਰਫ ਉਕਤ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2 ਅਤੇ 18 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

(ਅ) ਉਪ-ਖੰਡ (ਓ) ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਘਟਾਏਗਾ।

(ਸੀ) ਜੇਕਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਾਲ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ, ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ, ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ:

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ

ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਪ-ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਉਸੇ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ, ਸੋਧਣਾ, ਵੱਖਰਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ।

(4) ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਦਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰਤਵ ਹੇਠ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਧ ਹੈ।

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਇਸਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਭੇਜੇਗਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਜ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਦੌਰਾਨ ਜੇਕਰ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਾ ਇੰਨਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੱਗੇ।

(5) ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਦ ਤੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ।

(6) ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(7)(ਓ) ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਉਪਰੋਕਤ ਖੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਪੂਰਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਅ) ਉਪ-ਧਾਰਾ (ਓ) ਵਿੱਚ ਉਲੇਖਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਜਾਂ ਸੋਧਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰੱਖਦਾ

ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 368 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(8) ਅਨੁਛੇਦ 239-ਅ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪੁਡੁਚੇਰੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 239-ਉ ਦੀ ਖੰਡ (1) ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 239-ਉਅ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

5. ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ[5] 4 ਜੁਲਾਈ 2018 ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ। ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਨਿਆਇਕ ਮਤ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਬਹੁਮਤ ਦਾ ਮਤ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਏ.ਕੇ. ਸੀਕਰੀ, ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਏ.ਐਮ. ਖਾਨਵਿਲਕਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।[6] ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ (ਡਾ. ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂਡ, ਜਸਟਿਸ) ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਵੱਖਰੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਮਤ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਨੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਤੌਰ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਚੁਣੇ ਹੋਈ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵੰਡ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਜੋਂ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਭਾਗ ਸੀ ਵਿੱਚ ਕਰਾਂਗੇ।

6. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਯਮਿਤ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। 14 ਫਰਵਰੀ 2019 ਨੂੰ ਜਸਟਿਸ ਏ.ਕੇ. ਸੀਕਰੀ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਦੀ ਦੋ-ਮੈਂਬਰੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਫੈਸਲੇ ਸੁਣਾਏ। ਜੱਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਹ ਮਤਭੇਦ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ।[7]

7. ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਆਇਆ। ਉੱਚੇ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ 2018 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ)

5 ''2018 ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਜਜਮੈਂਟ'', (2018) 8 ਐਸਸੀਸੀ 501

6 ''ਬਹੁਮੱਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ''

7 ''2019 split verdict''

ਵਿੱਚ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ: (i) ''ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ''; ਅਤੇ (ii) ''ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ''। 6 ਮਈ 2022 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ, ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ:

> ''8. ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਵਾਲੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਲੀਲਾਂ ਤੋਂ, ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ: ''ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ'' ਅਤੇ ''ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ''। ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦੇ ਸਿਵਾਏ ਇੱਕ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਚਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਦੁਆਰਾ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।
>
> 9. ਇਸ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸੀਮਿਤ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ, ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।
>
> 10. ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਸੀਮਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 145(3) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਉਚਾਰਨ ਲਈ ਭੇਜਣਾ ਯੋਗ ਹੈ।''

ਉਪਰੋਕਤ ਰੈਫਰੈਂਸ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਦਾਲਤੀ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਸੀਮਿਤ ਮੁੱਦਾ ਕੇਵਲ ''ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਕੀ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਦੇ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਰਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ।

ਅ. ਦਲੀਲਾਂ

8. ਡਾ. ਏ.ਐਮ. ਸਿੰਘਵੀ, ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਜੋ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ:

ੳ. ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਇੰਦਰਾਜ ਵਿੱਚ "ਰਾਜ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ" ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ "ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ" ਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ;

ਅ. ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ;

ੲ. ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦਾ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18 ਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ;

ਸ. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ "ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ" ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਕਈ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। " ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ" ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਅੰਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਆਂ ਦੇ ਸੋਧ ਤੋਂ ਉਪਲਬਧ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਹਾਇਕ ਅੰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ III ਵਿੱਚ ਜੋ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਹ. ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ''ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ'' ਦੀ ਆਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ;

ਕ. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ[8] ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਦੇ ਹਨ;

ਖ. ਬਾਲਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਾਏ ਜਤਾਈ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ:

(i) ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਤਿੰਨ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;

(ii) ਇਹ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਕਿ ਕੇਵਲ ਰਾਜ (ਅਤੇ ਨਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਕੋਲ ਹੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਵਧਾਰਨਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਹੈ;

(iii) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ; ਅਤੇ

(iv) 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਨੋਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਲਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ।

ਗ. ਆਲ-ਇੰਡੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ (ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ 1954 ਅਤੇ ਆਲ-ਇੰਡੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ 1972 ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਦ ਕਿ ਜੌਇੰਟ ਕੈਡਰ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਅਫਸਰ ਦੀ ਅਸਲ ਤਾਇਨਾਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ

8 (1976) 3 ਐਸਸੀਸੀ 473

ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡੈਨਿਕਸ ਅਤੇ ਡੈਨਿਪਸ ਨਿਯਮ 2003 ਅਧੀਨ, ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਲਈ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਅਸਾਮੀ ਉੱਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

9. ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਾਦਾਨ ਫਰਾਸਤ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ, ਜੋ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਭਾਵੇਂ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ।

10. ਸ੍ਰੀ ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਸਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ, ਨੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ:

ੳ. ਸੂਚੀ II ਦਾ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਾਜ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰਾਜ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਆਯੋਗ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ;

ਅ. 2018 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਕੋਲ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ੲ. ਦਿੱਲੀ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਭੋਗਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੰਘ ਨੂੰ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਉੱਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ;

ਸ. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਅਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ'' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਇੰਦਰਾਜ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਲਈ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ 'ਲਾਗੂ' ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੂੰਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਲਾਗੂ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ (ਐਨਸੀਟੀਡੀ) ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਧਿਕਾਰ

ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹਨ। ਚੂੰਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ, ਇਸ ਲਈ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦਾ ਵਿਧਾਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਉਸ ਐਂਟਰੀ ਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਐਂਟਰੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ। ਨਤੀਜਤਨ, ਸੂਚੀ II ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ;

ਹ. ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦਾ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁੱਦਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਅਤੇ

ਕ. ਕੰਮਕਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ 1993 ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਉਚਿਤ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਿਯੰਤਰਣ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਰਯਾਪਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ।

11.ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਰਕਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਸਵਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਕੋਲ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਵਿੱਚ "ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਇਹ ਪੀਠ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦੇਵੇਗੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸਿਆਂ ਨੇ ਅਧੀਨਸਥ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿੱਚ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਇਨਾਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰੇਕ ਕਾਡਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਉੱਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਵੇ।

ਏ. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ: 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

(ਓ) <u>ਦਿੱਲੀ: ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਡਲ</u>

12. 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼" ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਅਤੇ ਵੈਸਟਮਿਨਸਟਰ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਕੈਬਨਿਟ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਤੀਕਰਨ ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵਾਤਮਕ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਨਤੀਜਤਨ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਆਂ ਰਾਹੀਂ, ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਮਤ ਫੈਸਲੇ ਨੇ, ਚੀਫ ਜ਼ਸਟਿਸ ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ ਰਾਹੀਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ:

> "196. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਨਡੀਐਮਸੀ [ਐਨਡੀਐਮਸੀ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (1997) 7 ਐਸਸੀਸੀ 339] ਇਹ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ [...]
>
> ਐਸ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਸਾਰ
>
> 206. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸੋਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ...
>
> 207. ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਅਤੇ 239ਉਅ ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਜੋ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਸੰਸਦ ਦੀ ਇਸ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹਨ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਐਨਡੀਐਮਸੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਐਨਸੀਟੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵਰਗ ਹੈ...

209. ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਅਤੇ 239ਉਅ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਜਨਤਾਂਤਰਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਿਰਰਥਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਮਾਣਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵੱਧ ਸਕਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

210. ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਚੌਹਤਰਵਾਂ ਸੋਧ) ਬਿੱਲ, 1991 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਉਨਹੱਤਰਵਾਂ ਸੋਧ) ਅਧਿਨਿਯਮ, 1991 ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਰਥਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।''

13. ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਨੇ **ਅਨੁਛੇਦ** 239ਉਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

''383. ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਐਨਸੀਟੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਸਮਾਨ ਦਰਜਾ ਦੇਣਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। **ਅਨੁਛੇਦ** 239ਉਉ(4) ਇੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਜੋ ਐਨਸੀਟੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੰਦੋਬਸਤ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੂਚੀ ਅਧੀਨ। **ਅਨੁਛੇਦ** 239ਉਉ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੀਮਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ 1963 ਅਤੇ 1966 ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਧਾਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਉਨਤਰਵੀਂ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਨ [...]''

14. ਲੇਖ 239ਉਉ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਣ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਲਈ ਜੋ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚਾ ਸੰਸਦ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਅਨੋਖਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ

ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ "ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨ" ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> "213... ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਵੇਕਾਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਬਣਾਏ, ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਆਂਸ਼ਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣੀ ਅਤੇ ਆਂਸ਼ਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਮਜਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਜਾਣੀ ਹੈ।
>
> 214. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਖੰਡ (2), "ਸ਼ੈਲ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਣਾਏ। ਹੋਰ, ਖੰਡ (2) ਦਾ ਉਪ-ਖੰਡ (ਓ) ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਦੇ ਖੰਡ (1) ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੰਸਥਾ, ਜੋ ਕਿ ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਣੀ ਜਾਂ ਆਂਸ਼ਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣੀ ਅਤੇ ਆਂਸ਼ਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਜਾਨਬੁੱਝ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਸੀ।
>
> 215. ਅਸੀਂ ਇਹ ਫਰਕ ਇਸ ਲਈ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਅਤੇ ਜੋਰ ਦੇਣ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਨਸੀਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਿਆ।

216. ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ, ਜੋ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ...''

15. ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਚੂਡ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ "ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ" ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ:

''384. ਸਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ VIII ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜੋੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਮਾਇਆ ਫਰਕ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ...

388. ਦਿੱਲੀ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਹੇਠ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਰਜਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਅਤੇ 240 ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 240(1) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਅਮਨ, ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਸੁਚਾਰੂ ਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 240(1) ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਯੋਜਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 240(1) ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸੰਸਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਲਈ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏਗਾ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੱਕ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਦੇਣਾ ਹੈ। ''ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ'' ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਰਮਾਨ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹਨ। ਐਨਸੀਟੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸੰਸਦ ਨੇ (ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ) ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ

ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਝ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਖੰਡ 7(ਓ) ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀਗਤ ਮਾਨਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ।

389. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਗ VIII ਸਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਗਰੁੱਪਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ (ਵਿਧਾਇਕ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ), ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪਣ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਬ੍ਰਸ਼ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

16. ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

17. 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ:

> "284.1. ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੂਲ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਪਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਗੁਣਗਾਨ ਕਰੇ।"

ਇਸ ਲਈ, ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਤਿ ਜਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਪਣਾਈ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੋਖੇ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੇ, ਜੋ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਅ) <u>ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ</u>

18. ਆਰਟੀਕਲ 239ਉਉ(3)(ਅ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭਾਗ ਲਈ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਵਰਤਕ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ "ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਪਰ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18 ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 64, 65 ਅਤੇ 66 ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18 ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਅ) ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ" ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਸੂਚੀ II ਦੀਆਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੇ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੰਦਰਾਜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਦੇ ਕਾਰਨ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਲਈ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਚੂਡ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ:

> “316.... ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਉੱਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਨੁਛੇਦ 246(3) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਖਾਸ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਕਲਪਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਹੋਵੇ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਖੰਡ 3 ਦੇ ਉਪ–ਖੰਡ (ਏ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 254 ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ

ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਹਦ ਤੱਕ ਬੇਕਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ। ਨਾਲ ਹੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਜਾਂ ਸੋਧ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ... ''

19. 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਭਾਵ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਇੰਦਰਾਜ ਉੱਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ, ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜ 1,2, ਅਤੇ 18 । ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

''222. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਦੇ ਇੱਕਠੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਵਰਤਕ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

223. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਵਰਤਕ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਸਦ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਖੰਡ (4) ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਖੰਡ (4)

ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਬਰਾਬਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ...

224. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਛੇਦ 73 ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਘਵਾਦ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਧਰਾਸ਼ਾਈ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਅਧੀਨ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਾਰੀ ਕੰਟਰੋਲ ਹਥਿਆਉਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਸੰਘੀ ਸੰਤੁਲਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਮਿਲੇਗੀ...

284.16. ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਖਾਸ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਸੰਘੀ ਸੰਤੁਲਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਮਿਲੇਗੀ।

20. ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਸਦ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਵਰਤਕ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

> "284.15. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਖੰਡਾਂ (3)(ਉ) ਅਤੇ (4) ਦੇ ਇੱਕਠੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ, ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਿਵਾਏ ਤਿੰਨ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਸੰਸਦ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

21. ਉਪਰੋਕਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਚੂਡ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

> "316..... ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਖੰਡ 2 ਅਤੇ ਖੰਡ 3 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ਿਤ ਕਰਕੇ) ਅਤੇ ਦੂਜੇ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕੇ ਇਸਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਥਾਰਿਟੀ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ।"

22. 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ III ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਅ) ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸੰਸਦ

ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਲਈ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ III ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

(ਏ) <u>''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ''</u>

23. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

24. ਹਾਲਾਂਕਿ, 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਚੂਡ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ

> 460. ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ, ਕਈ ਇੰਦਰਾਜ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ''ਰਾਜ'' ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੰਦਰਾਜ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ:
>
> [...]
>
> 461. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2 ਅਤੇ 18 (ਅਤੇ ਇੰਦਰਾਜ 64, 65 ਅਤੇ 66 ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਉੱਤੇ, ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ''। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਨੀਯਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਐਨ.ਡੀ.ਐਮ.ਸੀ. ਦੇ ਨੌਂ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੱਕ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 246 ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਖਾਸ

ਇੰਦਰਾਜ ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਾਰਨ। ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 239(3)(ਓ) ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਵੇਖਾਂਗੇ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

462. ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 7(5) ਅਨੁਸਾਰ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 19 ਅਨੁਸਾਰ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਮਿਲਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਸੈਕਸ਼ਨ 43(3) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੈਕਸ਼ਨ 24 ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਸਦ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ (ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਮੇਤ) ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 38 ਅਤੇ ਐਂਟਰੀ 40 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹਨ। ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਐਕਟ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਾਹਰ ਕਢਣ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

463. ਉਪਰੋਕਤ ਵਰਣਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ''ਰਾਜ'' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ) ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਕੁਝ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ''ਰਾਜ'' ਸ਼ਬਦ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ

ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਦਕਿ ਹੋਰ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।''

ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਫਰੇਜ਼ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਇਕ ਸ਼ਾਮਲਕਾਰੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਅਤੇ ''ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।'' ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਚੂਡ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਿਵਾਏ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ।

25. 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਫਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ:

> 551. ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਐਂਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਫਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।
>
> 552. ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਜਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੂਚੀ II ਅਤੇ III ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਐਂਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਖਾਸ ਜਿਕਰ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਂਟਰੀ ਵਿੱਚ ''ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼'' ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਲਿਸਟ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 12, 26, 37, 38, 39, 40, 41, 42 ਅਤੇ 43 ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਖਾਸ ਜਿਕਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲਿਸਟ III ਦੀ ਐਂਟਰੀ 3, 4 ਅਤੇ 43 ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਫਰੇਜ਼ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਬੇਅਸਰ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੇ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਪਾਰਟ ਏ, ਬੀ, ਸੀ

ਅਤੇ ਡੀ ਰਾਜ ਸਨ। ਸੱਤਵੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 2 ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 1 ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਫਰੇਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਿੱਲੀ ਲਈ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਐਂਟਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੋਣਾ ਸੰਕੇਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

553. ਇਸ ਲਈ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ...''

26. ਜਸਟਿਸ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਫਰੇਜ਼ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ''ਇਹ ਫਰੇਜ਼ ਦਿੱਲੀ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ'' ਸਿਵਾਏ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੇ।

27. ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਉਸ ਫਰੇਜ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਉੱਤੇ ਸਿੱਧੀ ਟਿੱਪਣੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦਿੱਤੀ ਵਜ੍ਹਾ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਫਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਅਧੀਨ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ, ਜੇਕਰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸੂਚੀ ਦੀਆਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਅਧੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ''ਉਹ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ'' ਉੱਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਖਾਸ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ

ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ''ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ'' ਵਿੱਚ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ''ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ'' ਉੱਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਅਤੇ ਫਰੇਜ਼ ''ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ''ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ'' ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

28. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ਫਰੇਜ਼ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ।

29. ਹਾਲਾਂਕਿ, 2019 ਦੇ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਭੂਸ਼ਣ ਇਸ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਨੇ ਫਰੇਜ਼ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ:

> ''187. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੈਰਾ 39 ਵਿੱਚ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਪੱਖ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੇ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ...'' ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ (3)(ਉ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਇਸਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਚਰਚਾ ਜਸਟਿਸ ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਚੀਫ ਜ਼ਸਟਿਸ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਨ) ਦੀ ਬਹੁਮਤ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ ਦੋ ਰਾਇਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਡਾ. ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦ੍ਰਚੂਡ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਤਰਫੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਇਸਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਦੋ ਰਾਇਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ...

191. ਡਾ. ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ, ਜੱਜ, ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ''ਰਾਜ'' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

192. ਮੈਂ ਵੀ ਉਪਰੋਕਤ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਪੈਰਾ 500, 551 ਅਤੇ 552 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਪਟਿਆ ਸੀ:

[....]

193. ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਸਿਵਾਏ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਐਂਟਰੀ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤਾ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲਿਸਟ II ਅਤੇ ਲਿਸਟ III ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਸਰਤ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਸਿਵਾਏ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਐਂਟਰੀ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

194. ਮੁੱਖ ਰਾਏ ਜੋ ਕਿ ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਚੀਫ ਜ਼ਸਟਿਸ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਨ) ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ "ਉਸ ਹਦ ਤੱਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ" ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੀ ਮੁੱਖ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ...''

30. ਅਸੀਂ 2019 ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਭੂਸ਼ਣ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋੜ ਕੇ। ਮੁੱਖ ਰਾਏ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਚੰਦਰਚੂੜ ਅਤੇ ਜਸਟਿਸ ਭੂਸ਼ਣ ਦੀਆਂ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਰਾਏ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਫਰੇਜ਼ ''ਉਸ ਹਦ ਤੱਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ

ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ'' ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ।

31. ਜਦੋਂ ਕਿ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਫਰੇਜ਼ ''ਉਸ ਹਦ ਤੱਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇ'' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਪਰਿਆਪਤ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਰਕਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਫਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ (ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ) ਲਿਸਟ II ਵਿੱਚ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ।

ਸ. ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ

32. 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਰਾਏ ਨੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਖਾਸ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜਿਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਨੇ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਇਸ ਤਰਕ ਦਾ ਆਂਕਲਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਪਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟ ਏ, ਪਾਰਟ ਬੀ ਅਤੇ ਪਾਰਟ ਸੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਇੱਕ ਪਾਰਟ ਸੀ ਸੂਬਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰਟ ਸੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1951 ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਟ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਲਈ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਸੂਬਾ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸਾਂਝੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ 'ਨਗਰ ਨਿਗਮ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਨ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੀਮਿਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ।

33. ਸੰਵਿਧਾਨਕ (ਸੱਤਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1956,[9] ਜੋ ਕਿ ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਫ਼ਜ਼ਲ ਅਲੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਐਕਟ 1956 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟ ਏ, ਪਾਰਟ ਬੀ ਅਤੇ ਪਾਰਟ ਸੀ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਪਾਰਟ ਡੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੀ

9 ''1956 ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ''

ਬਜਾਏ, ਇਸ ਨੇ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ।

34. ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਜ਼ਲ ਅਲੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਖਾਸ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਣ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਚੇਤ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ:

> "593. [...] ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਫੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਾਂ ਕਿ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਿਊਨਿਸਿਪਲ ਆਟੋਨੋਮੀ, ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਫੈਡਰਲ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗੀ, ਦਿੱਲੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਹੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹੱਲ ਹੈ।"

35. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 1962 ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਚੌਦਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1956 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਜਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਇਆ ਗਿਆ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1963 ਆਇਆ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਇਸ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

36. ਸੰਵਿਧਾਨ (ਉਨਾਠਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1991[10] ਦੁਆਰਾ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨੋਖੀ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> "1. .... ਅਜਿਹੀ ਵਿਸਥਾਰਤ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਭਾ ਦੇ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਯੋਗ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਆਮ ਆਦਮੀ

10 "1991 ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ"

ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਸਥਾਯੀਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।''

37. 1991 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਆਯਾਮ ਜੋੜਿਆ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਇੱਕ ਖਾਸ ਦਰਜਾ ਵਾਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ, ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

38. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ (ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ.) ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ''ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ'' ਪੁਡੂਚੇਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਣਾਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਖੁਦ ਹੀ (ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕੋਡਿਡ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਫਰਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

39. 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਚੰਦਰਚੂੜ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਨੇ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਕਲਾਸ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਜਾਏ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ:

> ''453. ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ [ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਪਰਿਸ਼ਦ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ] ਵੀ ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਹਨਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ 1963 ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ

ਹਨ। ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਿੱਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਅਧੀਨ ''ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ'' ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ ''ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਹੈ'', ਇਹ ''ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 246 ਜਾਂ ਭਾਗ VI ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ।'' ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ — ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਹਨ...

475.1. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਨਾਠਵੀਂ ਸੋਧ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਸ ਦਰਜਾ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਤੀਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ VIII ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।''

40. ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਗ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਸਿਰਫ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਇੱਕ ਖਾਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਖਾਸ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ - ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫੈਡਰਲ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 371 ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 371 ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਮਾਰਜਿਨਲ ਨੋਟਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਜਾਇਜ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇਪਣ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਬੇਮੇਲ ਸੰਘਵਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

''371. (***) ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

371–ਉ. ਨਾਗਾਲੈਂਡ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

371–ਅ. ਅਸਾਮ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

371–ਏ. ਮਣੀਪੁਰ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

371–ਸ. ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਜਾਂ ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ]

371–ਹ. ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

371–ਕ. ਸਿੱਕਿਮ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

371–ਖ. ਮਿਜ਼ੋਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

371–ਗ. ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

371–ਘ. ਗੋਆ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ

371–ਙ. ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ"

41. ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਛੱਤ ਹੇਠ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ''ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ'' ਸਿਰਫ ਆਮ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਮਾਹਿਤ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਅਧਾਰਭੂਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਠੋਸ ਮਹੱਤਵ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

42. ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਸਾਲਿਸੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੇ ਇਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਵਜੋਂ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ''ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ'' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚੇ ਇਕ ਜਿਹੇ ਹੋਣ।

ਹ. ਸਥਾਨਕ ਹਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ

43. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ'' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਘ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਮੁਖ ਹਿੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕੁਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸੰਘ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਸਥਾਨਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਉਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ

ਦਲੀਲ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜਰ ਮੇਰਿਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

44. ਆਰਟੀਕਲ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਐਨਸੀਟੀਡ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਐਨਸੀਟੀਡ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਕਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਘ ਦੇ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਹਿਲਾ, ਖੰਡ (3) ਦਾ ਉਪ-ਖੰਡ (ਓ) ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ''ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2 ਅਤੇ 18 ਅਤੇ ਉਸ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 64, 65 ਅਤੇ 66 ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਿਆਂ'' ਉਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਖੰਡ (3) ਦਾ ਉਪ-ਖੰਡ (ਅ) ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਸਮੇਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ)। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਲਈ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਏ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ, ''ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਵੈਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।'' ਅਨੁਛੇਦ 254 ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਸਮਵਰਤਕ ਸੂਚੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉਤੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਓਵਰਰਾਈਡਿੰਗ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਦ ਦੀ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਦੋਹਾਂ ਸੂਚੀਆਂ II ਅਤੇ III ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉਤੇ ਓਵਰਰਾਈਡਿੰਗ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਚੌਥਾ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(ਏ) ਦੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ੋ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ''ਉਸੇ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜੋੜਨਾ, ਸੋਧਣਾ, ਵੱਖਰਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ।'' ਪੰਜਵਾਂ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(7)(ਓ) ਅਧੀਨ, ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪੂਰਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਪਰਿਣਾਮੀ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(7)(ਅ) ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਛੇਦ 368 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੋਧ ਦੇ ਰੂਪ

ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

45. ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਾਚੂੜ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ''ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਉਪਰੋਕਤ ਦੂਜੇ ਤੱਤ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣਾ ਪਏਗਾ ਜੋ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀ ਦੇ ਖਾਸ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਐਨਸੀਟੀ ਉਸਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਨਸੀਟੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਅਸਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਲਾਈ ਉਤੇ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਰਕਸੰਗਤਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਪੂਰਵਕ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

46. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉਤੇ ਖਾਸ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਨੇ, 1991 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁਝ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਓਵਰਰਾਈਡਿੰਗ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਦੇ ਉਪ-ਖੰਡਾਂ (ਅ) ਅਤੇ (ਇ) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(7) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3(ਅ) ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(7) ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਕਸਦ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸੰਸਦ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ

ਸੋਧਣ ਵਾਂਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੀਮਿਤ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰੀਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੱਧ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ(3) ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਖਾਸ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕ. "ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ" ਦੀ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਵਿਆਖਿਆ

47. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਵਲੋਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ "ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ" ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਇਸ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜੋ ਇੰਦਰਾਜ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਤਰਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰ ਸਕੀਏ।

48. ਸੰਘ ਸੂਚੀ, ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 246 ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 246(3) ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਲਈ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਖਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 246(4) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

49. ਅਨੁਛੇਦ 366 ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਉਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਣਗੇ। ਅਨੁਛੇਦ 366(26ਅ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਨੁਛੇਦ 246ਉ, 268, 269, 269ਉ ਅਤੇ 279ਉ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਾਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 366(26ਅ), ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ

(ਇੱਕ ਸੌ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 2016 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪੰਜ ਹੋਰ ਅਨੁਛੇਦਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਾਜ ਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਟੈਕਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਉਚਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਰਵਭੌਮਿਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਛੇਦ 366 ਅਧੀਨ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

50. ਅਨੁਛੇਦ 367(1) ਮੁਤਾਬਕ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਨਾ ਮੰਗਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ 1897[11], ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਛੇਦ 372 ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ੀਅਲ ਆਰਡਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਨੁਕੂਲਨ ਅਤੇ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ:

> "367(1): ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਨਾ ਮੰਗਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ, 1897 ਨੂੰ, ਅਨੁਛੇਦ 372 ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਨੁਕੂਲਨ ਅਤੇ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਡੋਮੀਨੀਅਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

51. ਅਨੁਛੇਦ 372(2) ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹੋਣ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਛੇਦ 372(3) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ 25 ਜਨਵਰੀ 1953 ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

52. 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੋਧਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਜੋ ਕਿ 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਰੰਤ ਲਾਗੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਣ।

53. ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3(58) ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲਨ (ਨੰਬਰ 1) ਆਰਡਰ, 1956 ਦੁਆਰਾ ਸੋਧ ਕੀਤਾ। 1956 ਵਿੱਚ

11 "ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ"

ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਰਾਜ 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਰਟ ਏ ਰਾਜ, ਪਾਰਟ ਬੀ ਰਾਜ ਜਾਂ ਪਾਰਟ ਸੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਏਗਾ, ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਏਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰੇਗਾ:

> ''(58) ''ਰਾਜ'' —(ਓ) ਸੰਵਿਧਾਨਕ (ਸੱਤਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1956 ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਰਟ ਏ ਰਾਜ, ਪਾਰਟ ਬੀ ਰਾਜ ਜਾਂ ਪਾਰਟ ਸੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਏਗਾ; ਅਤੇ (ਅ) ਅਜਿਹੇ ਆਰੰਭ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਏਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰੇਗਾ;]''

54. ਅਡਵਾਂਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟੇਡ ਬਨਾਮ ਗੁਰੂਦਾਸਮਲ,[12] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਸੂਚੀ । ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 80 ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇੰਦਰਾਜ 80 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

> ''80. ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੁਲਿਸ ਬਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਧਾਉਣਾ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਉਸ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ; ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੁਲਿਸ ਬਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੇਲਵੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧਾਉਣਾ।''

55. ਜਸਟਿਸ ਹਿਦਾਯਤਉਲਾ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਲਈ ਲਿਖਦਿਆਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲਨ ਦੀ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਛੇਦ 372(2) ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ

12 (1970) 1 ਐਸਸੀਸੀ 633

ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਨਾ ਮੰਗਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਅਧੀਨ ਆਰਡਰ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

56. ਪਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਵੀ.ਵੀ. ਗਿਰੀ,[13] ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਨੁਕੂਲਨ ਆਰਡਰ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਅਨੁਛੇਦ 54 ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਚੋਣ ਕਾਲਜ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਅਧੀਨ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਕੇਵਲ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 367 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਅਨੁਕੂਲਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 372 ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਕੂਲਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਸੰਗਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ (ਸਤਾਰਾਂਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1992 ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 54 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਜੋੜਿਆ। ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 54 ਅਤੇ 55 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਚੋਣ ਕਾਲਜ ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਡਵਾਂਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ (ਉਪਰੋਕਤ) ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ਼ਿਵ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਪਰ ਇਨਕੂਰੀਅਮ ਹੈ।

57. ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸੋਧੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ

13 AIR 1970 SC 2097

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 367 ਅਨੁਛੇਦ 372 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅਨੁਛੇਦ 367 ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਅਤੇ 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਰਥਕ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲਨ ਅਤੇ ਸੋਧਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਅਨੁਛੇਦ 367 ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਅਧੀਨ ਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦਿਸੇਗਾ। ਪਹਿਲੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 1956 ਦੀ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਦਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 1956 ਦੀ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਨੁਛੇਦ 367 ਦੀ ਸ਼ਬਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਨਿਰਵ੍ਹਾਰਿਕ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਸਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 367 ਦੀ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 367 ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 372 ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਅਧੀਨ ਅਨੁਕੂਲਨ ਅਤੇ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਨਾ ਮੰਗਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਨਾ ਮੰਗਦਾ ਹੋਵੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਨੁਛੇਦ 367 ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਡਵਾਂਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

58. ਅਡਵਾਂਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰਣੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਦੋਹਰਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਚਾਰ-ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 1956 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਨੂੰ ਕਾਰਗਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> "7. [...] ਜਿਵੇਂ ਕਿ 1 ਨਵੰਬਰ, 1956 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸੀ, ਉਹ 1 ਨਵੰਬਰ, 1956 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ (ਸੱਤਵੀਂ ਸੋਧ)

ਐਕਟ, 1956 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੇ ਅਯੋਗ ਅਤੇ ਭੁਲੇਖਾਪੂਰਣ ਬਣ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਵਿਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਣੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 372 ਦੇ ਖੰਡ (3)(ਓ) ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਖੰਡ ਦੀ ਸੋਧ ਨਾਲ ਵਧਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਜਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 367(1) ਨੂੰ ਸੱਤਵੀਂ ਸੋਧ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 372(2) ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਕੂਲਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। [...] ਇਹ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੱਤਵੀਂ ਸੋਧ ਐਕਟ ਨੂੰ ਕਾਰਗਰ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਡਵਾਂਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੋ. ਲਿਮਿਟੇਡ ਦੇ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂਦਾਸਮਲ [(1970) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 633 : (1970) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 881] ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ, ਅਨੁਛੇਦ 372-ਉ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 372(2) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਸੀ।''

59. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਂਗੇ ਜਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 246 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਟੀ.ਐਮ.ਕੰਨੀਯਨ ਬਨਾਮ ਸੀ.ਆਈ.ਟੀ[14], ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ 1897 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 246 ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਛੇਦ 246 ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਨੁਛੇਦ 246 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਵੇਗੀ:

> ''4. ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਤਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 246(4) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਲਈ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ਾ ਰਾਜ ਸੂਚੀ

14 (1968) 2 ਐਸਸੀਆਰ 103

ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਵਿਸ਼ਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।" ਆਰ.ਕੇ. ਸੈਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 367 ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ, 1897 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਧੀਨ, ਰਾਜ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1956 ਦੇ ਆਰੰਭ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਲਈ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਰਾਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰੇਗਾ।" ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਛੇਦ 246 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਉਥੇ, ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਰਾਜ। ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਤਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਤਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੀ ਲਈ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 246(4) ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 246(4) ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਜਦ ਤੱਕ ਅਨੁਛੇਦ 239-ਏ ਅਧੀਨ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਿਰਜੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਯੋਗ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ; ਹੋਰ, ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਡਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਦੀਆਂ ਦ੍ਵੀਪਾਂ ਲਈ ਅਨੁਛੇਦ 239-ਏ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਹੀਂ ਸਿਰਜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਯੋਗ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਨੁਛੇਦ 246 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ।"

60. ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਅਨੁਛੇਦ 246 ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨੌ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਐਨ.ਡੀ.ਐਮ.ਸੀ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ[15] ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਦੋਹਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਅਨੁਛੇਦ 246 ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕੰਨੀਯਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਅਤੇ ਐਨ.ਡੀ.ਐਮ.ਸੀ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਰਾਜ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਰਾਜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਫੈਲੇਗੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਲਾਗੂ ਫਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਣਾਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਫਰੇਜ਼ ਨੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

61. ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਧ, ਜੋ ਕਿ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 368 ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 368(2) ਦੇ ਪ੍ਰੋਵੀਸੋ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਰ ਸਦਨ ਦੇ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜੋ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਕਰਨ। ਸੋਧ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਅੱਧੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੈਟੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਫਰੇਜ਼ ''ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਲਾਗੂ'' ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸੋਧ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ। ਇਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਫਰੇਜ਼ ''ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ'' ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

62. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18 ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 64, 65, ਅਤੇ 66 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇੰਦਰਾਜ 1 ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਵਿਵਸਥਾ

15 1997 (7) ਐਸਸੀਸੀ 339

ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਇੰਦਰਾਜ 2 ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੰਦਰਾਜ 18 ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇੰਦਰਾਜ 64 ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਇੰਦਰਾਜ 65 ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੰਦਰਾਜ 66 ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਫੀਸਾਂ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਫੀਸਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੰਦਰਾਜ 64, 65, ਅਤੇ 66 ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੱਢਣਾ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਵਰਨੈਂਸ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਸ ਇੰਦਰਾਜਾਂ 1, 2, ਅਤੇ 18 ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਫਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਇੰਜ ਪੜ੍ਹਨਾ ਕਿ ਇਹ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਉਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਅਣਕਹੀ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਰਥ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਵੇਗਾ।

63. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਹਲਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਾਂਗ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮਤਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।[16] ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਲਾਗੂ ਫਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਸੰਕੁਚਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸਭਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰੇਗਾ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਮਤਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਮਤਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

64. ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ

16 See Justice Chandrachud's opinion in the 2018 Constitution Bench

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਕਿ ਇਹ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸੰਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਜਾਂ ਸਮਵਰਤਕ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟਾਉਣਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਖ. "ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ": ਇੱਕ ਸੀਮਾ?

65. ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਨਾ ਸਿਰਫ "ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ" ਦੇ ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ "ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ" ਦੇ ਸੀਮਾਬੱਧ ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

66. ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ" ਵਾਕ ਸਿਰਫ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 22 ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਵਾਕ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ (ਅਨੁਛੇਦ 245)[17] ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੇਂਦਰ (ਅਨੁਛੇਦ 73(2)[18] ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ (ਅਨੁਛੇਦ 162(3)[19] ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੀਮਾਵਾਂ ਕੇਸ ਦਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਨਿਆਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਰਾਜੇਂਦਰ ਦੀਵਾਨ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਰਾਣੀਬਾਲਾ [20] ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ:

17 245. Extent of laws made by Parliament and by the Legislatures of States - (1) Subject to the provisions of this Constitution, Parliament may make laws for the whole or any part of the territory of India, and the Legislature of a State may make laws for the whole or any part of the State. […]

18 73. Extent of executive power of the Union - (1) Subject to the provisions of this Constitution, the executive power of the Union shall extend - [….]

19 162. Extent of executive power of a State - Subject to the provisions of this Constitution, the executive power of a State shall extend to the matters with respect to which the Legislature of the State has power to make laws: [….]

20 (2019) 17 SCR 1089

"ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 245(1) ਤੋਂ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸੰਸਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭਾਗ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਓਥੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ...

ਜਿੱਥੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 246(1) ਅਧੀਨ ਕੇਂਦਰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਖਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਓਥੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਖਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 246 ਦੇ ਖੰਡ (1) ਅਤੇ (2) ਦੇ ਅਧੀਨ। ਕੇਂਦਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਅਨੁਛੇਦ 246(1) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ...

ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਇੰਦਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਕੀ ਨੂੰ ਬੇਅਸਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।"

ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 245(1) ਅਧੀਨ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਡੀ.ਡੀ. ਬਾਸੂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:[21]

"ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 245(1) ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਹਨ...

ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੋਰਟ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਾਮੰਨਣ ਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦੇਵੇਗੀ।

21 Dr DD Basu, Commentary on the Constitution of India, 8th Edn.,2012, Vol. 8, pp. 8749-8753.

ਇਹ ਸੀਮਾਵਾਂ ਕਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ:

I. ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ...

II. ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਾਰਨ ਨਾਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਨਾਹੀ ਜਾਂ ਸੀਮਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਾਰਨ ਨਾਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੋ ਮੁੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ-

(i) ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ। ਕਿਸੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 13 ਅਧੀਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

[...]

(ii) ਨਾ ਸਿਰਫ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ, ਪਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ) ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੀਮਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੇ:

> (ੳ) ਉਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਜਸਟੀਸ਼ੀਏਬਲ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ, ਅਦਾਲਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਹੋਵੇ।
>
> (ਲ) ਉਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹੋਵੇ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਅਨੁਛੇਦ 255: 286, 301, 303-4.

III. ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕਾਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ (ੳ) ਇਸਦਾ ਕਾਰਜ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖੇਤਰੀ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਵੇ; ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੀਮਾ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਮੁੱਖ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਤਿਰਿਕਤ ਹਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਅ) ਇਹ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਰਥ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ "ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ" ਵਾਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

67. ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਾਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਸਰਦਾਰ ਬਣਾਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਗਲੇ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਾਂਗੇ।

ਗ. ਸੰਵਿਧਾਨ ਏਕਾਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ

68. ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਏਕਾਕੀ ਪੱਖੀ ਰੁਝਾਨ ਵਾਲੇ ਸੰਘੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਸ਼ਕਲ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਦੋਨੋਂ ਵਿੱਚ ਏਕਾਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਸੰਘੀਵਾਦ ਦੀ ਸਾਮਾਨ ਅਵਧਾਰਣਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ" ਅਤੇ "ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ" ਵਾਲੇ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

69. ਉਪਰੋਕਤ ਤਰਕ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਘੀਵਾਦ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਦੋਹਰੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਘੀ ਮਾਡਲ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ[22];

> ''ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਦੋਹਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਪਰਿਧੀ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਕਰੇਗੀ, ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਵਭੌਮ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ... ਮਸੌਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਲੀਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਰਾਜ ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਜਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਹਨ।''

70. ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਜਦੋਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ

22 Constituent Assembly Debates, Vol. 7 at p. 33 (4 November 1948)

ਦੀ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਉੱਤੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:[23]

> ''ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ, ਰਾਜ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਹਨ... ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਸੰਘੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਖੇਤਰ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸੰਘੀਵਾਦ ਦੇ ਮੂਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਸੰਘੀਵਾਦ ਦੀ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵੰਡ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।''

71. ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਮਾਡਲ ਅਪਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਵਿਧਾਨਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਰਾਜ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਵਿਧਾਨਕ ਖੇਤਰ ਖਾਸ ਸੀ, ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

72. ਜਸਟਿਸ ਬੀ.ਪੀ. ਜੀਵਨ ਰੈੱਡੀ, ਆਪਣੇ ਅਲੱਗ ਮਤ ਵਿੱਚ, ਐਸ ਆਰ ਬੋਮਈ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ[24] ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਸੰਘੀਵਾਦ ਨੂੰ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਸਰਬਉੱਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਹੋਵੇ।

> ''276. ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ, ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਿਰਫ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਪਿੱਛਲੱਗ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਸਰਬਉੱਚ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਜਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਅਪਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ।''

23 Constituent Assembly Debates, Vol. 11 at p. 976 (25 November 1949)

24 (1994) 3 SCC 1

73. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਫੈਡਰਲ ਮਾਡਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੇਤਰੀ ਇਕਾਈ ਹਨ। ਰਾਜ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਖਾਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਆਕਾਂਕਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਗਰਿਮਾ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ।

74. ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸੰਘਵਾਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।[25] ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਬਹੁ-ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ, ਬਹੁ-ਧਾਰਮਿਕ, ਬਹੁ-ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੰਘਵਾਦ ਵਿਭਿੰਨ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਤਵ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਆਤਮ-ਨਿਰਣਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਵਿਵਿਧਤਾਪੂਰਣ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਖੇਤਰੀ ਆਕਾਂਕਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਡਰਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ, ਇੱਕ ਦੋਹਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਦੋ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੈੱਟ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ: ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਖੇਤਰੀ ਫੈਡਰਲ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ। ਇਹ ਦੋਹਰੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੈੱਟ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਨਤਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੋ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾਵਾਂ, ਜੋ ਇੱਕ ਫੈਡਰਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ, ਪਰ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

75. ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਇੱਕ ਪੂਰਨ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਤਹਿਤ ਇੱਕ

25 SR Bommai v. Union of India , (1994) 3 SCC 1

ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ III ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਕਾਂਕਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਜੋੜ ਨਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ, ਇੱਕ ਫੈਡਰਲ ਮਾਡਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੈਰ-ਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲਾ ਫੈਡਰਲ ਮਾਡਲ ਹੈ ਜੋ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਲਈ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਨੋਖਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਰਜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਘ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇੱਕ ਫੈਡਰਲ ਇਕਾਈ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਤੇ ਸੰਘਵਾਦ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ:

> 122. ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਫੈਡਰਲ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਸਬੰਧੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨਾਲ ਨਿਪਟਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਿਰਦਾਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਥੇ ਉਲੇਖ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਰਥ 'ਚ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਐਨਸੀਟੀ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਖਾਸ ਦਰਜੇ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੁਛੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ।"

76. ਸਾਡਾ ਸੰਘਵਾਦ ਦਾ ਮਾਡਲ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਯੋਗੀ ਫੈਡਰਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੋ ਸੈੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਘ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਾਡੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:

"284.7. ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਸਮਾਨਤਾਪੂਰਣ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਵਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਚਾਣ ਨੂੰ ਖੋਏ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਬਹੁਵਿਧ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਮਾਨਦਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।"

77. ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਘਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਜਿਸਦਾ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੈਡਰਲ ਮਾਡਲ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਘ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੈਡਰਲ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ "ਰਾਜ" ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਘ ਦੀ ਇਕਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ:

"ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਵਹਾਰਕ ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਫੈਡਰਲ ਸੰਤੁਲਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।"

ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਘਵਾਦ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਏਗੀ।

ਘ. ਸੰਘ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਕੋਪ

78. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਅਨੁਸਾਰ, ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭਾਗ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18, ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਸੂਚੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 64, 65 ਅਤੇ 66 ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18 ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹਨਾਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ।

79. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਅ) ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਦ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ" ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਸਦ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੱਕ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਜੇਕਰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਸ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਵੇਗਾ।

80. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਤੋਂ ਜੋ ਸਥਿਤੀ ਉਭਰ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਾਲ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ) ਪਰ ਸੰਸਦ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨੋ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੱਕ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦੀ ਗੁੰਝਲ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ, 2018 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਹੈ।

81. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 73(1) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 73(1) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ "ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ" ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ:

> ‘‘ਅਨੁਛੇਦ 73. ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ- (1) ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ-
>
> ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ;
>
> [...]

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਪ-ਖੰਡ (ਓ) ਵਿੱਚ ਉਲੇਖਿਤ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।"

82. ਅਨੁਛੇਦ 162 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ, ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ਰਹੇਗੀ:

"ਅਨੁਛੇਦ 162. ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ - ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ, ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ਹੋਵੇਗੀ।"

83. ਅਨੁਛੇਦ 73 ਅਤੇ 162 ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਵਾਚਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਸੂਚੀ I ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸੂਚੀ III ਨਾਲ, ਅਰਥਾਤ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ, ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਰਫ ਤਦ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਸੂਚੀ III ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ

ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੋਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ) ਉਤੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ "ਇੱਕ ਰਾਜ" ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਗ੍ਰਹਿਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਸੰਘੀ ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਜ ਤੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸੰਘ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਾ।

84. ਅਨੁਛੇਦ 73 ਅਤੇ 162 ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਘ ਅਤੇ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਸੰਘੀ ਇਕਾਈ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

85. ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਤੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਦੋਵੇਂ "ਸਮਾਨ ਸੂਚੀਆਂ" ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II (ਇਹ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਕਿ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18; ਅਤੇ ਇੰਦਰਾਜ 64, 65, ਅਤੇ 66 ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਉਹ ਇੰਦਰਾਜ 1, 2, ਅਤੇ 18 ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ) ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਿਵਾਏ ਉਹਨਾਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਘ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਰਾਹੀਂ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਸੰਘ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ, ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ

ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

86. 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਅਧੀਨ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਬੰਧਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਖੇਤਰ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੀਮਿਤ ਰਸਤੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੀਮਿਤ ਵਿਵੇਕਾਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਨੇ ਮੰਨਿਆ, ਕੁੱਝ ਵਿਰਲੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨਪੂਰਵਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ। ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕਦਾ।[26] ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4), ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਐਕਟ 1991[27], ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਿਯਮ 1993 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

> 284.16. ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ..."
>
> 284.17. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(4) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ" ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਬੰਧਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੱਚ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਅਨੁਛੇਦ 239-ਉਉ ਦੇ ਖੰਡ (4) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ "ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ" ਤੇ

26 Para 284.18 (opinion of the majority), Para 475 (concurring opinion of Justice Chandrachud)

27 "GNCTD Act"

ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਬੰਧਨ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ।

284.18. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਖੰਡ (4) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਮਲਾ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ "ਹਰੇਕ ਮਾਮਲਾ" ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।''

87. ਜਿਹੜੇ ਮਾਮਲੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ "ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ" ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਿਯਮ 1993[28] ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 41 ਅਧੀਨ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਜਾਂ ਅਰਧ-ਨਿਰਣਾਇਕ ਫੰਕਸ਼ਨ ਨਿਭਾਉਣੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਅਧੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਸੈਕਸ਼ਨ 41, ਜੋ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ:

41. ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

(1) ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਜਿਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ—

(i) ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਕੰਮ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੇ ਜਾਂ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਹਨ; ਜਾਂ

(ii) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਜਾਂ ਅਰਧ-ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਰਤਵ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

(2) ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।

28 "Transaction of Business Rules"

(3) ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਨਿਰਣਾਇਕ ਜਾਂ ਅਰਧ-ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਰਤਵ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਹੋਵੇਗਾ।"

88. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਸਿਰਫ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਮਾਮਲਾ ਉਹਨਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਨਿਰਣਾਇਕ ਜਾਂ ਅਰਧ-ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਰਤਵ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲਈ ਲੋੜਵੰਦ ਹੈ।

89. ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 44 ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਆਵੰਟਨ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੁਖਾਲੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਲਈ ਨਿਯਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਵਿਚਕਾਰ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਸੈਕਸ਼ਨ 44 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਿਯਮ 1993 ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ। 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਚੰਦਰਚੂੜ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨਿਯਮ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

> "428. ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ...
>
> ਨਿਯਮ 24 ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈ

ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਆਪਣਾ ਖੁਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ...ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸਲਾਹ ਦੇ ਉਲਟ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਉਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗਾ (ਜਦੋਂ ਉਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨਾਲ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ)। ਜਦੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਾ ਅਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।''

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਆਖਿਆ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ, ਇਹ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਣ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਜੇਕਰ ਹੱਲ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮਤਭੇਦ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

90. ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਨਿਯਮ 45 ਵੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਖੰਡਾਂ (3) ਅਤੇ (4) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਹ "ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ" ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗਾ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਨਿਯਮ 45 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

''ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਈ ਆਦੇਸ਼ ਇਸ ਅਧਿਆਏ ਅਤੇ ਅਧਿਆਏ 5 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸੰਘ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ', 'ਪੁਲਿਸ' ਅਤੇ 'ਜਮੀਨ' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਵੇਗਾ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਈ ਆਦੇਸ਼ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ।"

91. ਨਿਯਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ "ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਥਾਈ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸੰਗਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਸਿਰਫ 'ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ', 'ਪੁਲਿਸ' ਅਤੇ 'ਜਮੀਨ' ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਅਧੀਨ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਹਨ, ਉਹ "ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।" ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮ ਸਿਰਫ "ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੱਦ ਤੱਕ" ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਢੰਗ ਵਿੱਚ "ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ" ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਨਿਯਮ 46 ਨੂੰ ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

92. ਨਿਯਮ 46 ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ" ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 46 ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ:

"46. (1) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਰਤੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ

ਕਰਤਵ ਨਿਭਾਏਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

(2) ਉਪ-ਨਿਯਮ (1) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਪ–ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 320 ਦੇ ਖੰਡ (3) ਅਧੀਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ; ਅਤੇ ਹਰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗਾ।

(3) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰੀ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪ–ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

ਨਿਯਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪ–ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ" ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਤਵ ਨਿਭਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।" ਇਸ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਅਤੇ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 41 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਪ–ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਕਰਤਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਵਿਸਤਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੋਂਪੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਥੇ ਨਿਆਇਕ ਜਾਂ ਅਰਧ ਨਿਆਇਕ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ।'' ਸ਼ਬਦ ''ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ'' ਨੂੰ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।

93. ਇਸ ਲਈ, ਨਿਯਮ 46 ਵਿੱਚ "ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ" ਦੇ ਫਰੇਜ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ "ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ", ''ਪੁਲਿਸ", ਅਤੇ "ਜ਼ਮੀਨ" ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ।

94. ਪਰੰਤੂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 49 ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਆਮ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਓਵਰਰਾਈਡਿੰਗ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 49 ਅਨੁਸਾਰ, ''ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਆਮ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਹੋਣਗੇ, ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਾਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।'' ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ''ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ'' ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

95. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਭਾਗ ਅਧੀਨ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਈ ਗੁਣਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਅਧੀਨ, ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੱਕ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਧਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਤੱਕ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚੀ ਵੀ। ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ, ਕੇਵਲ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਕਵਰ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਿੰਨ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਵਿੱਚ ਜਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਨੁਛੇਦ 73 ਵਿੱਚ

ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਨਾਲ ਮਤਭੇਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਜ ਕਰਨਗੇ। ਪਰੰਤੂ, ਜੇ ਸੰਸਦ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੀਐਨਸੀਟੀਡੀ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 49 ਅਧੀਨ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਨੂੰ ਖਾਸ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਾਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

96. ਹੁਣ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵੱਲ ਮੁੜਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ "ਸੇਵਾਵਾਂ" (ਭਾਵ, ਐਂਟਰੀ 41) ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਉ) ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਇਸਨੂੰ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਅੰਦਰ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰੰਤੂ, ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਸ ਤਰਕ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਨੂੰ ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਾਏ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਗਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਛ। ਤਿਹਰੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੀ ਜੰਜੀਰ: ਕੈਬਿਨਟ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਕ

97. ਐਨਸੀਟੀਡੀ ਨੂੰ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਵੈਸਟਮਿੰਸਟਰ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਕੈਬਿਨਟ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਤੇ ਚਰਚਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਦਾਅ ਤੇ ਕੀ ਹੈ।

(ਉ) <u>ਆਧਨਿਕ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ</u>

98. ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਹਨ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਮਨ ਫਾਇਨਰ, ਆਪਣੀ ਕਲਾਸਿਕ ਕ੍ਰਿਤ ਜੋ ਕਿ ''ਆਧੁਨਿਕ ਗਵਰਨੈਂਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ'' ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਆਧੁਨਿਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਦਰਅਸਲ, ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦੇ, ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।''[29] ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸੰਸਥਾਨ ਨੂੰ ਮੂਰਤ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

99. ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ, ਸੰਸਦ, ਕੈਬਿਨਟ, ਜਾਂ ਇਕੱਲੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਸਥਾਨ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਡੀ.ਡੀ. ਬਸੂ ਆਪਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

> ''ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।"[30]

100. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਤੁਲਸੀ ਰਾਮ ਪਟੇਲ[31] ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ:

> ''34. ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਨਵਾਂ ਜਾਂ ਹਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ — ਚਾਹੇ ਉਹ ਰਾਜਸੀ, ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਜਾਂ ਗਣਰਾਜ ਹੋਣ — ਨੂੰ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਵਿਧ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ।''

101. ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਭਾਗ, ਭਾਗ XIV, 'ਸੇਵਾਵਾਂ' ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਤਾਈ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦੌਰਾਨ, ਸਿਵਲ

29 Harman Finer, The Theory and Practice of Modern Governance (New York: The Dial Press, 1932) at page 1163.

30 Dr DD Basu, Commentary on the Constitution of India, 9th Edn., 2018, Vol. 13, page 13991

31 (1985) 3 SCC 398

ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ "ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਆਤਮਾ" ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।"[32] ਭਾਗ XIV 'ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ' ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ I ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 308 ਤੋਂ 313 ਤੱਕ ਹੈ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਧਿਆਇ II ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 315 ਤੋਂ 323 ਤੱਕ ਹੈ, ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦਾ ਹੈ। ਭਾਗ XIV ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

(ਅ) ਵੈਸਟਮਿੰਸਟਰ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ

102. ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅੰਤਮ ਸਮਰਾਟ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਪਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ, ਜੋ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣ। ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੀ ਕੈਬਿਨਟ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅੱਗੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਚਰਣ ਦਾ ਸਮਾਂ-ਸਮਾਂ ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮਤਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੂਲਿਆਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬਿਲਾਂ ਤੇ ਬਹਿਸ, ਸਵਾਲ ਘੰਟੇ ਦੌਰਾਨ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ, ਮਤਾਂ, ਬਹਿਸਾਂ ਅਤੇ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੂਲਿਆਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹਰੇਕ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਕੜੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੀ ਜੰਜੀਰ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਤਦਾਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚਾਲੇ ਇੱਕ ਕੜੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਮਤਦਾਤਾਵਾਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਮੂਹਿਕ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਹੈ।[33]

32 Muniswami Pillai and BN Munavalli in Constituent Assembly Debates , Vol. 9 (22nd August 1949)

33 Krishna Kumar Singh v. State of Bihar, (2017) 3 SCC 1; Amarinder Singh v. Punjab Vidhan Sabha, (2010) 6 SCC 113; 2018 Constitution Bench Judgment.

103. ਸਿਵਲ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਟਸਥ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੇਠ ਇੱਕ ਤਟਸਥ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਚੁਣੇ ਗਏ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੀ ਕੜੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਸਥਾਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਧੁਨਿਕ ਭਲਾਈ ਰਾਜ ਲੋਕਤੰਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਸਰਦਾਰ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਲਈ ਦੋ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ: ‘‘ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਊਰੋਕ੍ਰੇਸੀ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਸੈੱਟ ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਧਾਇਕ, ਜੋ ਉਚਿਤ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹਿਸਾਬ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਮਕੈਨਿਜ਼ਮ ਰਾਹੀਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ।"[34]

104. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀ, ਜੈਪੁਰ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ ਬਨਾਮ ਦੌਲਤ ਮਲ ਜੈਨ,[35] ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੰਤਰੀ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਅਤੇ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:

> "ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਬਿਊਰੋਕ੍ਰੇਟਸ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ...ਮੰਤਰੀ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਊਰੋਕ੍ਰੇਟਸ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵੋਟਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੈ... ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿਊਰੋਕ੍ਰੇਟਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਧੀਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"

105. 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਾਚੂੜ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚਕਾਰ

34 Adam Przeworski, Susan C. Stokes, Bernard Menin, Democracy, Accountability, and Representation (Cambridge University Press 2012), at page 298.

35 (1997) 1 SCC 35

ਅੰਤਰਨਿਹਿਤ ਲਿੰਕ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਤੇ ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ:

> "327. ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨਸਥ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ...
>
> 343. ਆਧੁਨਿਕ ਸਰਕਾਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਜਟਿਲਤਾਵਾਂ ਹਨ, ਕਈ ਅੰਗਾਂ ਅਤੇ ਘਟਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਚੁਣੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਗਵਰਨੈਂਸ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ... ਸਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬੱਧੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।"

106. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਹ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀ ਸੰਸਦ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹਨ। ਵੈਸਟਮਿੰਸਟਰ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਧੀਨ, ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਪੱਧਰੀ ਕਮਾਂਡ ਚੇਨ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਪੱਧਰੀ ਕਮਾਂਡ ਚੇਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ੳ. ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹਨ;

ਅ. ਮੰਤਰੀ ਸੰਸਦ/ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹਨ; ਅਤੇ

ੲ. ਸੰਸਦ/ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ।

107. ਇੱਕ ਗੈਰ-ਜਵਾਬਦੇਹ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ, ਜੋ ਗੈਰ-ਚੁਣੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾਇਕ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

(ੲ) ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ

108. ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੰਘੀ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਮੌਲਿਕ ਸਵਾਲ ਜੋ ਉਠਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਿਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

109. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡਣਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਘੀਵਾਦ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸੁਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੇਠ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਖੇਤਰੀ ਜਾਂ ਸੰਘੀ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।[36]

110. ਇੱਕ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਅਸਲ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ।[37] ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਈ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੂਜੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇੱਕ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਤਿੰਨ-ਚੇਨ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬੇਕਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰਥ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਵੱਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ ਤਦ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ

36 SR Bommai v. Union of India, (1994) 3 SCC 1

37 2018 Constitution Bench

ਤਾਂ ਕੀ ਪਰਿਣਾਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵੱਲ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

111. ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇੱਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਘੀ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਰਤਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ, ਜਿਸ ਨੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ, ਨੂੰ ਸੰਘੀਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਆਦਰਸ਼ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਜੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜੋ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

112. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ, ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੇ ਅਗਲੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਚ. ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ

113. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਨੇ 1991 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੋਧ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

“ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਮੁੜ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਧੀਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 24-12-1987 ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ [ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ] ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਵਿਧ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਟ੍ਰੀਮਲਾਈਨਿੰਗ ਲਈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਾਅ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਹਰਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਬਹਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਕ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਨਾਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਕੋਲ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੋਣ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਸਥਾਈਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਮਿਲ ਸਕੇ।

2. ਬਿੱਲ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ।"

114. ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 (ਜੋ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ) ਨਾਲ ਨਿਪਟਿਆ। ਇਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਂਟਰੀ 41 ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ (i) ਐਂਟਰੀ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ‘ਰਾਜ’ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼’ ਦਾ ਨਹੀਂ; (ii) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ; ਅਤੇ (iii) ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ‘ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ’ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ:

“8.1 ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ

8.1.2. ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 'ਸਟੇਟ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸਿਜ਼: ਸਟੇਟ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ, ਇਹ ਐਂਟਰੀ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 'ਰਾਜ' ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ 'ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼' ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਅਧੀਨ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ' ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਤਨ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

115. ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਾਲ ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਲਲ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾਏਗੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ:

''ਸੇਵਾਵਾਂ

9.3.4. ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਥਿਤੀ ਨਿਰਅਪਵਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਖਲਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪਰਯਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਕਰਤਵ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਪਰ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੀ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।"

116. ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਅੰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਜਸਟਿਸ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਆਪਣੇ 2019 ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਸੂਚੀ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

117. ਅਸੀਂ ਐਂਟਰੀ 41 (ਸੇਵਾਵਾਂ) ਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਉਕਤ ਅਨੁਛੇਦ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

> "277. ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰਲੀ ਮਦਦ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਰਥ ਨਾਲ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਨਿਪਟਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

118. ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਿਵਾਏ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਏ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਬਾਹਰੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ।

119. ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ 1991 ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸੀਮਿਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੋਧ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ, ਪਿਛਲੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ, ਸੋਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਹੈ।[38] ਆਰ.ਐਸ. ਨਾਇਕ ਬਨਾਮ ਏ.ਆਰ. ਅੰਤੁਲੇ[39] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਈਆਂ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਸੰਯੁਕਤ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ

38 State of West Bengal v. Subodh Gopal Bose, AIR 1954 SC 92; Bhaiji v. Sub-divisional Officer Thandla, (2003) 1 SCC 692

39 (1984) 2 SCC 183

ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਬਾਹਰਲੇ ਸਹਾਇਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਾਲ ਬੰਨੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਲਈ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਨੁਚਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ।

120. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਲਈ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਣਨ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਰਕ ਕਿ ਕਿਸੇ ਐਂਟਰੀ ਵਿੱਚ 'ਰਾਜ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਐਂਟਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਚੰਦ੍ਰਾਚੂੜ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> "461.[...] "ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ" ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਿਰਫ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਂਟਰੀ ਵਿੱਚ 'ਰਾਜ' ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਕਾਰਨ। ਇਹ ਅਨੁਛੇਦ 239–ਉਉ(3)(ਓ) ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਸੂਚੀ II ਦੀਆਂ ਐਂਟਰੀਆਂ 38 ਅਤੇ 40 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:

> "38. ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਅਤੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ।
>
> [...]
>
> 40. ਰਾਜ ਲਈ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ।"

ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਐਕਟ ਦੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੇ ਵੀ 'ਰਾਜ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇੰਦਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ 'ਰਾਜ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰਕ ਨਾਲ, ਸੱਤਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੀ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰਾਜ 'ਰਾਜ ਸੂਚੀ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਮਝੇ ਜਾਣਗੇ।

121. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕਿ ਸੱਤਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੀ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦਾ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਲਈ ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਲਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ (ਉਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਦਸੰਬਰ 1989 ਵਿੱਚ ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ, ਬਾਲਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਸੇਵਾਵਾਂ' ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਛ. ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਭਾਗ XIV ਦਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ

122. ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਨੇ ਦਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਕੋਲ ਸੱਤਵੇਂ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੀ ਸੂਚੀ II ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 41 ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਭਾਗ XIV ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦਾ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਗ XIV ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ "ਵਿਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ" ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ੳ) <u>ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ''ਰਾਜ'' ਦਾ ਅਰਥ</u>

123. ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ''ਰਾਜ'' ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਨੁਛੇਦ 308 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਲਈ 'ਰਾਜ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1956[40] ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਅਨੁਛੇਦ 308 ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੈ:

> ''308. ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਮੰਗ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ 'ਰਾਜ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੇ ਭਾਗ ਉ ਜਾਂ ਭਾਗ ਅ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਇੱਕ ਰਾਜ।''

124. ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁੜ-ਗਠਨ ਐਕਟ 1956 ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 1956 ਦੀ ਸੋਧ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਕੀਤਾ। 1956 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੇ ਭਾਗ ਉ, ਅ ਅਤੇ ਏ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੱਤਵੇਂ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 308 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

> ''308. ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਮੰਗ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ 'ਰਾਜ' ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਰਾਜ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।''

125. ਬਿਨਾ ਸੋਧ ਵਾਲੇ ਅਨੁਛੇਦ 308 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 'ਰਾਜ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੇ ਭਾਗ ਉ ਅਤੇ ਭਾਗ ਅ ਰਾਜ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਗ ਏ ਦੇ ਰਾਜ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 1956 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਨੁਛੇਦ 308 'ਰਾਜ' ਦੀ ਇੱਕ ਬਾਹਰੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 308 ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ''ਰਾਜ'' ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

126. ਅਨੁਛੇਦ 366 ''ਰਾਜ" ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 246-ਉ, 268, 269-ਉ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 279-ਉ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 366 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 367 ਤੇ ਮੁੜ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 367 ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਮੰਗ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਲਾਗੂ

40 "1956 amendment"

ਹੋਵੇਗਾ। ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਵਿੱਚ "ਰਾਜ" ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

127. ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 312 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ "ਰਾਜ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੰਘ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਆਈਏਐਸ (ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ 1954[41] ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੀਮਿਤ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਆਲ-ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਐਕਟ 1951 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉੱਥੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਨੁਛੇਦ 312 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਅਨੁਛੇਦ 308 ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਬਗੈਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਘ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗਾ।

128. ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ ਵਿੱਚ, ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਈਏਐਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 312 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ "ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸਿਜ਼" ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਸਾਂਝੀ ਹੋਵੇ। ਸਾਰੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ (ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ 1954[42] ਦੇ ਨਿਯਮ 3(1) ਅਧੀਨ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਨਵੀਂ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 312 ਅਤੇ ਆਲ-ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਐਕਟ 1951 ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 312 ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਾਂਝੀ ਆਲ-ਇੰਡੀਆ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। 1954 ਕੈਡਰ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 2(ਏ) ਅਧੀਨ "ਰਾਜ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਇੱਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ" ਨੂੰ ਵੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

41 1954 Cadre Rules

42 1954 Cadre Rules

129. ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ "ਰਾਜ" ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੈਡਰ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 2(ਏ) ਅਧੀਨ "ਰਾਜ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਐਕਟ 1951 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤਿਰਿਕਤ ਮੰਨਿਆ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ "ਰਾਜ" ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 308 ਵਿੱਚ "ਰਾਜ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਇਸਦੇ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਗ ਏ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਗ ਏ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ 'ਰਾਜ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 1956 ਵਿੱਚ ਸੋਧੀ ਗਈ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58)(ਅ) ਵਿੱਚ 'ਰਾਜ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਅਨੁਛੇਦ 372(2) ਅਧੀਨ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਕੂਲਨ ਹੀ ਅਨੁਛੇਦ 367(1) ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਕੂਲਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁਸ਼ਾਹਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ:

> '(7) ਇਸ ਲਈ, ਅਗਲਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਛੇਦ 312(1) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ''ਰਾਜ'' ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 312 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਆਇ 14 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ 'ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਵਾਂ' ਹੈ। ਭਾਗ XIV ਕੋਈ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। [...] ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਅਨੁਛੇਦ 308 ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕਲਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ (VII ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1956 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 308 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ:
>
> ''ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਮੰਗ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ 'ਰਾਜ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਦੇ ਭਾਗ ਉ ਜਾਂ ਭਾਗ ਅ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਰਾਜ।''
>
> ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਏ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਗ ਏ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ

ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ "ਰਾਜ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 313 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ।

...

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 367(1) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 372(2) ਅਧੀਨ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 372(2)(ਓ) ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਜਿਹੀ ਅਨੁਕੂਲਨਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਵਿੱਚ "ਰਾਜ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 372(2) ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲਨ ਆਦੇਸ਼, 1950 ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ [...]"

130. ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਅਧੀਨ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸੋਧੇ ਗਏ ਰੂਪ ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 1956 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲਨ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਲਈ ਅਣ-ਉਪਯੁਕਤ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਦ ਨੇ 1956 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੋਧੇ ਗਏ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 372 ਵਰਗੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਡਵਾਂਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 372-ਉ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 372(2) ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ:

"8. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, 1 ਨਵੰਬਰ, 1956 ਤੋਂ, ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1956, ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ।

ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਅਧੀਨ ਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲਨ (ਨੰਬਰ 1) ਆਦੇਸ਼, 1956 ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਕਲਾਜ਼ (58) ਬਦਲ ਕੇ ਪਾਇਆ, ਜੋ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ, ਸੰਵਿਧਾਨ (ਸੱਤਵਾਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1956 ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ‘‘ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ" ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅਣ-ਉਪਯੁਕਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 372ਉ(1) ਦੇ ਗੁਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸੀ ਜੋ 1 ਨਵੰਬਰ, 1956 ਤੋਂ ਅਸਰ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ "ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ"। ਇਸ ਲਈ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ‘‘ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 312(1) ਅਤੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ‘ਰਾਜ’ ਨਹੀਂ ਹਨ"। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕੈਡਰ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ "ਰਾਜ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਐਕਟ, 1951 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕੈਡਰ "ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਨਹੀਂ ਹਨ" ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 312(1) ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ (ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ, 1954 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ।

131. ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਜਾਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 312 ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜੋ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੋਧੇ ਗਏ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58)(ਅ) ਦੀ ‘ਰਾਜ’ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ‘ਰਾਜ’ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਐਡਵਾਂਸ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ (ਉੱਪਰੋਕਤ) ਵਿੱਚ

ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਵਿੱਚ 'ਰਾਜ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲਨ (ਨੰਬਰ 1) ਆਦੇਸ਼, 1956 ਦੁਆਰਾ ਸੋਧੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਮੰਗ ਨਾ ਕਰੇ।

132. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਭਾਗ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਲਾਜ਼ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਲਾਜ਼ 'ਜੇ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਮੰਗੇ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਹਟਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।[43] ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3(58) ਦੁਆਰਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 367(1) ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ 'ਰਾਜ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਬੋਝ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਘ ਇਹ ਸੁਝਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਦਾ ਸੰਦਰਭ ਹੋਰ ਸੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰੇ। ਉਲਟਾ, ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਕਲਾਜ਼ 3(58) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ "ਰਾਜ" ਦੀ ਸ਼ਾਮਲਾਤੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਬਣਾਏਗਾ।

(ਅ) <u>1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਗਏ</u>

133. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਛੱਡੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ: (i) ਅਨੁਛੇਦ 308 ਵਿੱਚ "ਭਾਗ ਉ ਰਾਜ" ਅਤੇ "ਭਾਗ ਅ ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਬਜਾਏ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ; ਅਤੇ (ii) ਜਦਕਿ ਭਾਗ XIV ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ 'ਰਾਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, 'ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ।

43 SK Gupta v. KP Jain, (1979) 3 SCC 54; Ichhapur Industrial Coop Society Ltd. v. Competent Authority, Oil & Natural Gas Commission, (1997) 2 SCC 42; Ratnaprova Devi v. State of Orissa, (1964) 6 SCR 301

134. ਪਿਛਲੇ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਭਾਗ ਏ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਹੁਦਾ ਰੱਖਿਆ ਜੋ ਕਿ ਭਾਗ ਉ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਅਤੇ ਭਾਗ ਅ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਰਾਜਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਨੇ ਭਾਗ ਏ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪੜੋਸੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

135. ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁੜ-ਗਠਨ ਐਕਟ 1956 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ 1956 ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਅਪਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੱਤਵੀਂ ਸੋਧ ਨੇ ਭਾਗ ਉ, ਅ ਅਤੇ ਏ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਵਿਭਾਜਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭਾਗ ਅ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਉੱਤੇ ਰਾਜਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੇ ਸੰਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 29 ਅਧੀਨ, ਸੰਸਦ ਨੇ "ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾਕਾਰੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਖੰਡਣਾਂ" ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਹੈ। ਸ਼ਿਡਿਊਲ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੋਧਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੋਧ ਸੀ ਕਿ "ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਿਡਿਊਲ ਦੇ ਭਾਗ ਉ ਜਾਂ ਭਾਗ ਅ'' ਅਤੇ "ਰਾਜਪ੍ਰਮੁੱਖ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ "ਭਾਗ ਉ'', ''ਭਾਗ ਅ'' ਅਤੇ "ਰਾਜਪ੍ਰਮੁੱਖ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ।

136. 1956 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਰ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਨਾਮਕਰਣ ਕਰਨਗੇ ਜੋ ਉਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਸੋਧ ਦੇ ਸਮੇਂ 'ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ' ਸ਼ਬਦ ਅਨੁਛੇਦ 239 ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਨੁਛੇਦ 239 ਵਿੱਚ ਵੀ, ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੇ 'ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਾਮਕਰਣ ਵਜੋਂ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ, ਅਨੁਛੇਦ 239 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ:

"239. ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ

(1) ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਹਰ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਉਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਰਾਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਨਾਮਕਰਣ ਕਰਨਗੇ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਭਾਗ VI ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਆਪਣੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਭਾਵੇਗਾ।''

137. ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਅਤੇ 239ਉਉ ਨੂੰ 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 1962 ਵਿੱਚ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਚੌਦਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ 1962 ਰਾਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਸਥਾਨਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। 1991 ਵਿੱਚ, ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਨੂੰ 1991 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸਥਿਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੰਸਦ ਨੇ 1956 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਵਰਨੈਂਸ ਮਾਡਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਘ ਦੀ ਦਲੀਲ ਜੋ ਸੱਤਵੇਂ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਛੋਡ਼ੇ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਇਰਾਦੇ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ਏ) ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

138. ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਲਈ ਕੋਈ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਤੈਅ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

139. ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਮਹਾਰਾਜਾਧਿਰਾਜ ਸਰ ਕਾਮੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸ,[44] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਹਿਮਤੀ ਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 42 ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਫਰਜ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨਸਭਾ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਫਰਜ਼

44 1952 SCR 889

ਨਹੀਂ ਹੈ।

> "19. ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਲਿਸਟ III ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 42 ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇੱਕ ਫਰਜ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਬਤੀ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਹ ਵੀ ਬੰਧਨ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ... ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਕੁਝ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਖਾਤੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਫਰਜ਼ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।"

140. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਟੇਟ ਆਫ਼ ਹਰਿਆਣਾ ਬਨਾਮ ਚਨਨ ਮਲ,[45] ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਮਿਨਰਲਜ਼ (ਵੈਸਟਿੰਗ ਆਫ਼ ਰਾਈਟਸ) ਐਕਟ, 1973 ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਖਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖਨਿਜ (ਨਿਯਮਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ) ਐਕਟ, 1957 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 2 ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਯੂਨੀਅਨ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 54 ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਅਸਤਿਤਵ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ:

> "24. ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਟ 67 ਆਫ਼ 1957 ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਨਿਯਮਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਧਿਗ੍ਰਹਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਐਕਟ 67 ਆਫ਼ 1957 ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਘਟਨਾ ਵਜੋਂ ਸੰਸਦ

[45] (1997) 1 SCC 340

ਦੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਸਤਿਤਵ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਅਸਲ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਗ੍ਰਹਣ ਦਾ ਖੇਤਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਦ ਨੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਧਿਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਦ ਨੇ ਐਸਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਖੇਤਰ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਲਿਸਟ III ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ 42 ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।"

141. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 309 ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਿਧਾਇਕ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 71 ਜਾਂ ਰਾਜ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 309 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਰਾਜ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤੱਕ ਇਕ ਅਸਥਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਜੋਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਅਨੁਛੇਦ 309 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ,[46] ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਪਬਲਿਕ ਅਹੁਦਿਆਂ ਲਈ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਨਿਯਮ ਉਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣਗੇ।[47] ਅਨੁਛੇਦ 309 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

> "309. ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਉਚਿਤ

46 AB Krishna v. State of Karnataka, (1998) 3 SCC 495

47 BS Vadera v. Union of India , (1968) 3 SCR 575

ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।''

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਗਵਰਨਰ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਅਨੁਛੇਦ ਅਧੀਨ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਅਧੀਨ ਉਸ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਯਮ ਦਾ ਅਸਰ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ।''

142. ਅਨੁਛੇਦ 309 ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਅਸਥਾਈ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਗਵਰਨਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਯਮ ''ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ'' ਹੋਵੇਗਾ। ਅਨੁਛੇਦ 309 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਗਵਰਨਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਅਧੀਨ ਅਨਿਵਾਰਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਅਨੁਛੇਦ 309 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

143. ਤੁਲਸੀਰਾਮ ਪਟੇਲ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਵਿਧਾਇਕ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਗਵਰਨਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਨਿਯਮ, ਲਿਸਟ I ਦੀ ਐਂਟਰੀ 70

ਅਤੇ ਲਿਸਟ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ:

> "51. ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਵਿਧਾਇਕ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਲਿਸਟ I ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀ 70 ਅਧੀਨ, ਯੂਨੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸਿਜ਼, ਆਲ-ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧਾਇਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਲਿਸਟ II ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ, ਰਾਜ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧਾਇਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਯਮ ਵੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।"

144. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਹਨ, "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਉੱਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਗਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਲਿਸਟ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੁਆਰਾ ਵਿਧਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਂਗੇ, ਜੋ ਕਿ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਹਨ।

145. ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਨਾਂ ਕਾਰਣ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਗ XIV ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜ. ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੁਆਰਾ ਐਂਟਰੀ 41 ਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

146. ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2007 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼, 2006 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਫਾਰ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਐਕਟ, 1999 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਮਾਈਨੋਰਿਟੀਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1994 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਨਾਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1995 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਲੋਕਾਯੁਕਤਾ ਅਤੇ ਉਪਲੋਕਾਯੁਕਤਾ ਐਕਟ, 1994

ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵੂਮੈਨ ਐਕਟ, ਅਤੇ 2001 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਿਟੀ ਰਿਫਾਰਮ ਐਕਟ। ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਰਾਜ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਧਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

147. ਪਰੰਤੂ, 2019 ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ 2007 ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਇਸ ਤਰਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਜ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 5 ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਰਾਜ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ। ਜਸਟਿਸ ਭੂਸ਼ਣ ਨੇ ਮੰਨਿਆ:

> ‘‘208। ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅੱਗ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਅੱਗ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਆਂ ਲਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ‘‘ਸੇਵਾਵਾਂ’’ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਾਇਰ ਸੇਵਾ ਇੱਕ ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਾਰਜ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਕੌਂਸਲ ਐਕਟ, 1957 ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਰੋਕਥਾਮ ਆਦਿ ਨਾਲ ਨਿਬੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ, ਫਾਇਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਇੱਕ ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਾਰਜ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 243(ਦ) ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ 12ਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀਬੱਧ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਬੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। 12ਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 7 ‘‘ਫਾਇਰ ਸੇਵਾਵਾਂ’’ ਨੂੰ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਕਾਰਜ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨੌਇਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਐਕਟ ਲਿਸਟ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 5 ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿਸਟ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ।’’

148. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 243ਦ ਨੂੰ 12ਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 7 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ‘ਫਾਇਰ ਸੇਵਾਵਾਂ’ ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੌਂਪ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲਿਸਟ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 5 ਅਧੀਨ, ਉਚਿਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ‘ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ’ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਨਗਰ ਨਿਗਮਾਂ, ਸੁਧਾਰ

ਟਰੱਸਟਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬੋਰਡਾਂ, ਖਾਣ ਬਸਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਹੋਰ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ।

149. ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇੱਕ ਪਰੀਖਿਆ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਰਮਨ ਲਾਲ ਕੇਸ਼ਵ ਲਾਲ,[48] ਵਿੱਚ ਇਸ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਐਕਟ 1961 ਦੀ ਧਾਰਾ 203(1) ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਪੰਚਾਇਤ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਜ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟਦਾ ਹੈ: (i) ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ; (ii) ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ; (iii) ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਉੱਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਕਸਰਤ ਅਤੇ ਜਨਹਿਤ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਦਲਾ, ਮੁਅੱਤਲ, ਹਟਾਉਣ ਜਾਂ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ। ਇਸ ਕੋਰਟ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ:

> "21. [...] ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਨਾ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਭਰਤੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਗੁਜਰਾਤ ਪੰਚਾਇਤ ਸੇਵਾ ਚੋਣ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਲਿਸਟ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਵੀ ਰਾਜ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੁਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਾਜ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ.....ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਸੇਵਾ, ਰਾਜਸਵ ਸੇਵਾ ਆਦਿ। ਰਾਜ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 162 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ

48 (1980) 4 SCC 653

ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟਦਾ ਹੈ: (i) ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ; (ii) ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ; (iii) ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਉੱਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਕਸਰਤ ਅਤੇ ਜਨਹਿਤ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਦਲਾ, ਮੁਅੱਤਲ, ਹਟਾਉਣ ਜਾਂ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ। [...]"

150. ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਜ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜਾਂਚਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ, ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਸਮੇਤ ਤਬਾਦਲਾ ਅਤੇ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ 2007 ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

151. ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ 2007[49] ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ "ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਕੁਝ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਸਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਇਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਫਾਇਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਲਈ ਹੋਰ ਅਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਲਈ" ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ। ਇਹ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੈਪੀਟਲ ਟੈਰੀਟਰੀ ਆਫ਼ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ 2007 ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਐਕਟ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਹੇ ਤਿੰਨ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

ੳ. ਯੂਨਾਈਟੇਡ ਪ੍ਰੋਵਿੰਸ ਫਾਇਰ ਸੇਫਟੀ ਐਕਟ 1944, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਐਕਟ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935 ਦੀ ਧਾਰਾ 93 ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਐਲਾਨ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਯੂਨਾਈਟੇਡ ਪ੍ਰੋਵਿੰਸ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਐਕਟ ਯੂਨਾਈਟੇਡ ਪ੍ਰੋਵਿੰਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੂਬਾਈ ਫਾਇਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ

49 Delhi Fire Service Act 2007, Delhi Act 2 of 2009

ਫਾਇਰ ਬ੍ਰਿਗੇਡਾਂ ਨੂੰ ਸਟਾਫਿੰਗ ਅਤੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ।

ਅ. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ 1935 ਦੀ ਧਾਰਾ 241(1)(ਅ) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 241(2)(ਅ) ਅਧੀਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ (ਅਧੀਨਸਥ ਸੇਵਾਵਾਂ) ਨਿਯਮ 1945;[50] ਅਤੇ

ਏ. ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਪ੍ਰਿਵੈਂਸ਼ਨ ਅਤੇ ਫਾਇਰ ਸੇਫਟੀ ਐਕਟ 1986. ਇਹ ਐਕਟ ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਅੱਗ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ' ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

152. ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ 2007 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ "ਇੱਕ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦਾ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ" ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 2(I) 'ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ' ਨੂੰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਅਧੀਨ ਬਣਾਈ ਗਈ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 5 ਇੱਕ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 5(ਉ) ਅਨੁਸਾਰ, ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਰੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਫੰਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 5(ਅ) ਅਨੁਸਾਰ, ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ, ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਹ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਧਾਰਾ 3 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਲਈ ਇੱਕ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਧੀਨਸਥ ਰੈਂਕਾਂ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਾਖਾ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟਿੰਗ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਐਕਟ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਧਿਆਇ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਸੰਗਠਨ, ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਸ, ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਵ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੀਜਾ ਅਧਿਆਇ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

153. ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ 2007 ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਐਕਟ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਧਾਰਾ 4 ਅਨੁਸਾਰ, ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੀ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਸ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ

50 Section 65, The Delhi Fire Service act 2007

ਹੈ। ਧਾਰਾ 6 ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੀਆਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗਰੁੱਪ ਉ, ਅ, ਏ ਅਤੇ ਸ ਅਹੁਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 7 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਉ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪ ਅ ਦੀਆਂ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਯੂਨੀਅਨ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰੇਗੀ। ਧਾਰਾ 8 ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਇੱਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 14 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ (ਕੰਡਕਟ) ਰੂਲਜ਼ 1964 ਅਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ (ਕਲਾਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਅਪੀਲਾਂ) ਰੂਲਜ਼ 1965 ਅਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ (ਪੈਨਸ਼ਨ) ਰੂਲਜ਼ 1972, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੋਧੇ ਗਏ ਹਨ, ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ।

154. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 63 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਰੂਲਜ਼ 2019 ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਪਨਾ, ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 9 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੈਂਕਾਂ ਤੇ ਭਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤੇ ਭਰਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਿਯਮ 10 ਦਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੈਂਕਾਂ ਲਈ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਪੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਗੇ।

155. ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ 2007 ਅਤੇ 2019 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੇ, ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤੇ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ - ਸਾਰੇ ਉਹ ਅੰਗ ਹਨ ਜੋ ਕਿ "ਸੇਵਾ" ਨੂੰ ਰਾਜ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਮਨ ਲਾਲ ਕੇਸ਼ਵ ਲਾਲ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਦਿੱਲੀ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸ ਐਕਟ 2007 ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

156. ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਜ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਆਪਣੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਦੇ ਖੱਕੇ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਹਨ, ਅਤੇ ''ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ'', ''ਪੁਲਿਸ'', ਅਤੇ ''ਜਮੀਨ'' ਨਾਲ ਵੀ

ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ - ਜੋ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਫਿਰ ਜੋ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ''ਸੇਵਾਵਾਂ'' ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਝ. ''ਸੇਵਾਵਾਂ" ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ.

157. ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਕੋਲ ਰਾਜ ਲਿਸਟ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਵਾਭਾਵਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦਾ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨ ਐਂਟਰੀਆਂ (ਪਬਲਿਕ ਆਰਡਰ, ਪੁਲਿਸ, ਜ਼ਮੀਨ), ਜੋ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ, ਵੀ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਨਾਲ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਸੰਬੰਧੀ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

158. ਇਸ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਂਟਰੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਈ ਕੇ ਸਕਸੇਨਾ ਵਿਰੁੱਧ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਮਾਮਲੇ[51] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਕੋਰਟ ਦੇ ਚਾਰ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਸ਼ਡਿਊਲ VII ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਐਂਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਭਵ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਐਂਟਰੀ 41 ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਵਿਧਾਇਕ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਖੇਤਰ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਧਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> ''32. ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਲਝਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਡਿਊਲ VII ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਇਕ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਐਂਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਭਵ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਐਂਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਰੇਕ ਆਮ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਕ ਜਾਂ ਉਪ-ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਐਂਟਰੀ 41 ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਅਧੀਨ

51 (1976) 4 SCC 750

ਪਬਲਿਕ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਐਂਟਰੀ 41 ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਵਿਧਾਇਕ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਖੇਤਰ ਅਨੁਛੇਦ 309 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੇਤਰ ਨਾਲੋਂ ਕਿਧਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।''

159. ਪਰ, ਸਾਡੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਐਂਟਰੀ 41 ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਲਿਸਟ II ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਐਂਟਰੀਆਂ (ਸਮੇਤ ਐਂਟਰੀ 41) ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ਓ) ਵਿੱਚ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਂਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 'ਪਬਲਿਕ ਆਰਡਰ', 'ਪੁਲਿਸ', ਅਤੇ 'ਜ਼ਮੀਨ' ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

160. ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ "ਪਬਲਿਕ ਆਰਡਰ", ''ਪੁਲਿਸ", ਅਤੇ "ਜ਼ਮੀਨ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰੰਤੂ, ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਜੌਇੰਟ ਕੈਡਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਖੇਤਰ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਨਾਲ ਰਹੇਗੀ। ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੁਆਰਾ ਭਰਤੀ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਜਾਂ ਜੌਇੰਟ-ਕੈਡਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ., ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਾਂਗ, ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੀ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

161. ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ (ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ, 1954 ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਲਵਾਂਗੇ, ਜੋ ਆਈਏਐਸ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀ ਪੋਸਟਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਨਿਯਮ 2(ਓ) ਕੈਡਰ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਆਈਏਐਸ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 2(ਅ) ਕੈਡਰ ਪੋਸਟ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੋਸਟ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾ (ਕੈਡਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਤੈਅ) ਨਿਯਮਾਂ, 1955 ਦੇ ਸ਼ੈਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਕੈਡਰ ਦੀ ਆਈਟਮ । ਅਧੀਨ

ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਨਿਯਮ 2(ਏ) 'ਰਾਜ' ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ੈਡਿਊਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 2(ਸ) 'ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ', ਇੱਕ ਜੁੱਇੰਟ ਕੈਡਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਨੂੰ ਜੁੱਇੰਟ ਕੈਡਰ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। 'ਜੁੱਇੰਟ ਕੈਡਰ ਅਥਾਰਟੀ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ (ਜੁੱਇੰਟ ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ 1972 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1972 ਨਿਯਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਮੂਹ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।[52] ਆਈਏਐਸ (ਕੈਡਰ) ਨਿਯਮ 1954 ਦੇ ਨਿਯਮ 3 ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਸੂਬੇ ਜਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਲਈ 'ਸੂਬਾ ਕੈਡਰ' ਜਾਂ 'ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ' ਵਜੋਂ ਕੈਡਰਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਯਮ 5 ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਡਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਡਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਵੰਟਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 5(1) ਅਨੁਸਾਰ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਡਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਡਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਵੰਟਨ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਿਯਮ 7 ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਡਰ ਪੋਸਟਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ "ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬੋਰਡ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ" ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ — 'ਸੂਬਾ ਕੈਡਰ' ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ, ਅਤੇ ਨਿਯਮ 2(ਸ) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਸਬੰਧਤ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 'ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ' ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ। ਨਿਯਮ 11ਉ ਅਧੀਨ, ''ਉਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ'' ਨੂੰ ਨਿਯਮ 7 (ਅਤੇ ਹੋਰ ਉੱਲੇਖਿਤ ਨਿਯਮਾਂ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘਟਕ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਨਿਯਮ 2, 7, ਅਤੇ 11ਉ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬਾ ਕੈਡਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਘਟਕ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਦੀਆਂ ਤਾਇਨਾਤੀਆਂ ਉਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਉਚਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ। ਸਾਡੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮੁੱਚੀ ਭਾਰਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਕੈਡਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਦਾ ਮਤਲਬ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

162. ਅਸੀਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਅਤੇ 2018 ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ

52 Section 1(i), All India Services (Joint Cadre) Rules 1972

ਪੀਠ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਚੰਨਣ ਵਿੱਚ, ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਮੰਤਰੀ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਬੰਨਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਐਂਟਰੀ 41 ਅਧੀਨ "ਸੇਵਾਵਾਂ" (‘ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ’, ‘ਪੁਲਿਸ’, ਅਤੇ ‘ਜਮੀਨ’ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ("ਜਨ ਵਿਵਸਥਾ", ‘‘ਪੁਲਿਸ’’ ਅਤੇ ‘‘ਜਮੀਨ’’ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਸਬੰਧਤ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ "ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ" ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਜੀ.ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਵੇਗਾ।

163. ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਵਿਚਕਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵ. ਨਿਸਕਰਸ਼

164. ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸਾਡੇ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ੳ. ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਾਸਨ ਢਾਂਚਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਮਾਨ ਕਿਸਮ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ;

ਅ. ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ "ਸੁਈ ਜੈਨਰਿਸ" ਸਥਿਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ੲ. ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਦਾਂ ਉੱਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਦਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੂਚੀ I ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਸਮੇਤ ਉਹ ਮਦਾਂ ਜੋ ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3)(ੳ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸ. ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਹ-ਵਿਸਤਾਰਤ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਇਸਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ;

ਹ. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਮਦਾਂ ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਸੂਚੀ II ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ;

ਕ. ਸੂਚੀ II ਅਤੇ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਦਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ।

ਖ. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ''ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ'' ਦੇ ਫਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਦੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਦਾਂ ਉੱਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ;

ਗ. ਅਨੁਛੇਦ 239ਉਉ(3) ਵਿੱਚ ''ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ'' ਦੇ ਫਰੇਜ਼ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਸੀਮਿਤ;

ਘ. ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਡੀ. ਨੂੰ "ਸੇਵਾਵਾਂ" ਉੱਤੇ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ II ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਕਿਉਂਕਿ:

(I) ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ਜ਼ ਐਕਟ 1897 ਦੀ ਧਾਰਾ 3(58) ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ XIV ਵਿੱਚ "ਰਾਜ" ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਗ XIV ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ

(II) ਅਨੁਛੇਦ 309 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ-ਨਿਰਮਾਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੀ ਐਂਟਰੀ 41 ਉੱਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

165. ਅਸੀਂ 6 ਮਈ 2022 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਜਿਸਟਰੀ ਇਸ ਅਪੀਲ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਪਾਲ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯਮਿਤ ਬੈਂਚ ਅੱਗੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਰੱਖੇਗੀ।

ਬਿਭੂਤੀ ਭੂਸ਼ਨ ਬੋਸ ਰੈਫਰੈਂਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ
(ਸਹਾਇਕ ਰਾਹੁਲ ਰਾਠੀ, ਐਲਸੀਆਰਏ)

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ – ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁੱਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।